

Konstantin Bağışı Sahtekârlığı ve Lorenzo Valla'nın İfşasına Dair

Sayime Durmaz¹

Özet

Konstantin'in Bağışı, Orta Çağ'ın en ünlü ve en önemli sahtekarlığıdır. Tartışmalı bağış metni, Papalık tarafından bin yıldan fazla bir süre konumunu ve gücünü güçlendirmek için kullanıldı. Vatikan'a göre Konstantin, ölmeden önce Roma Kilisesi'nin tüm Doğu kiliselerinden üstün olduğunu vasiyet etmiş ve bunu bir belge ile onaylamıştır.

Konstantin Bağışı'nın VIII. yüzyılda yazıldığı iddia edilmektedir. Ocak 754'te Papa II. Stephen, Lombardların saldırılarını durdurmak için kral III. Pepin'den yardım istemek üzere Paris'e gitti. 756 yılında varılan anlaşma sonucunda Pepin, Papalık Devleti'nin kurulması için yasal dayanak sağlayan ve Papa'nın dünyevi egemenliğini Roma Dukalığı'nın ötesine taşıyan belgeyi verdi. Ünlü sahtecilik Roma'da ilk kez ortaya çıktı.

Konstantin bu vasiyette, Papa tarafından cüzzamdan tedavi edilmesinin tazminatı olarak tacını ve imparatorluğu Papa Sylvester'ın ellerine teslim etmesi gerektiğini belirtti. Diğer bir deyişle Konstantin, Batı'daki tüm siyasi gücünü papalara bağışlamıştır. Sahte vasiyet sayesinde papalık otoritesi, Batı Roma topraklarında kurulacak tüm devletlerin üzerinde bir konum elde etti. Bağış, Orta Çağ Papalığının elinde güçlü bir silah ve Papalık ideolojisinin temeli haline geldi.

Konstantin Bağışı ilk olarak XI. yüzyılda sorgulanmıştır. Son olarak, Lorenzo Valla belgenin metinsel eleştirisini ve dilbilimsel analizini yaptı ve belgenin uydurma olduğunu tartışmasız bir şekilde kanıtlayan bir rapor hazırladı. Bu rapor, 1440 yılında Floransa'da toplanan dini konseye sunulacaktı. Ancak Valla'nın bilimsel raporu konseyden gizlendi ve ölümünden çok sonra yayımlandı.

Çalışmanın temel amacı Konstantin Bağışı'nı tarihi bir belge olarak incelemek ve üzerinde bir tartışma yapmaktır.

1 Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, sayimedurmaz@karatekin.edu.tr, Orcid:: 0000-0003-0989-4189

1.Giriş: Varoluş Mücadelesinden İmparatorluğa!

Vatikan Gizli Arşivi'nde Konstantin Bağışı (*Donatio Constantini*) başlığıyla yer alan belgenin Avrupa tarihinin ve hatta dünya tarihinin en ünlü sahtekârlığı olduğu yönünde genel bir kanaat bulunmaktadır. İmparator Büyük Konstantin'e atfedilen sahte vasiyet ya da "Bağış" metni ortaya çıkana kadar, Hz. İsa'nın öğretisine iman edenlerin tümü Hristiyan olarak adlandırılırken, sahte vasiyet sonrasında oluşan kutuplaşma Hristiyan dünyasının Ortodokslar ve Katolikler olarak mezhepsel bölünmesine katkı sunmuştur. Dahası bu durum, Roma Katolik Kilisesinin lideri Papa'nın cismani erki (*potestas*) üzerinden yürütülecek kanlı savaşlar silsilesinin fitilini de ateşlemiştir. Öyle ki, sonraki yüzyıllarda sahte vasiyetle edindikleri iktidar gücüne ilave, siyasi güç devşirme güdüsüyle hareket eden papalardan bazıları amaca ulaşmak için kutsal değerleri çiğnemekte dahi bir beis görmediler.

Bu durum zaman zaman dönem aydınlarının edebi ürünlerinde de dile getirildi. Kilise'ye yönelttiği ağır eleştirileriyle bilinen İtalyan Şair Dante Alighieri'nin (1265-1321), XIV. yüzyılın başlarında kaleme aldığı *İlahi Komedyaya* (*Divina Commedia*) adlı eserinde Konstantin Bağışı şu dizelerle anılarak eleştirilmektedir:²

"*Abi, Costantin, di quanto mal fu matre, non la tua conversion, ma quella dote che da te prese il primo ricco padre!*"

Ey Constantinus, mezhep değiştirmen değil ama, zengin olan ilk papanın aldığı drahoma nice kötülüğün anası oldu!

Doğu Roma İmparatorluğu'nun Emevi kuşatmasına karşı başkentini korumaya çalışırken güçsüz düştüğü anda ortaya atılan sahte vasiyet karşısında Konstantinopolis Patrikliği de hazırlıksız yakalanmıştı. İtalya'nın kuzeyindeki Pavia'ya üstlenmiş olan Lombardlar (Longobardlar) Astolf liderliğinde 751 yılında Ravenna'yı ele geçirdiğinde Ravenna naibi topraklarını bırakmak zorunda kaldı.³ Böylece bir yandan İmparatorluk, Kuzey İtalya'daki son kalesini kaybederken diğer yandan kadim Roma da savunmasız kalıyordu. Bu durum karşısında Papa II. Stephanus⁴ (752-757), üst makamı Doğu Roma

2 Dante Alighieri, *Inferno*, canto 19, satır 115-117., Bkz. *İlahi Komedyaya*, çev. Rekin Teksoy, *Oğlak Yayınları*, İstanbul 1998.

3 654 yılında Hıristiyanlığı kabul eden Pavia merkezli Lombardların kralı Atsof bu yıllarda sadece İtalya'nın merkezinde Spoleto'daki Lombard Dukalığı ve güneydeki Benevento üzerinde kısıtlı bir yetkiye sahipti. Yoğun Lombard saldırılarına rağmen Sicilya ve yarımada'nın en güneyinde yer alan Calabria ve Güney Apulia hala Doğu Roma'nın hâkimiyetindeydi. Bkz. Jeremy Black, *Kısa İtalya Tarihi*, çev. Ekin Duru, Say Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2020, s. 42.

4 Bazen III. Stephanus olarak da geçer. Bunun sebebi ise, kendisinden önce 22 Mart 752 tarihinde II. Stephanus unvanıyla seçilen papanın üç gün sonra, henüz resmi olarak kutsanıp göreve başlamadan, vefat etmesidir. Bu kişinin ismi bazı listelerde hala yer almakla birlikte, 1961'de Katolik Kilisesi'nin listesinden silinmiştir.

imparatorundan yardım istedi. Ne var ki, İmparator V. Konstantin⁵ (741-775) Stephanus'un kendisinden beklediği askeri birliği göndermek yerine onu imparatorluk adına Lombardlarla arabuluculuk yapmak üzere görevlendirdi.

Son Batı Roma İmparatoru Romulus Augustus'un tahttan çekilmesinden sonra başsız kalan Avrupa, Germen kralların insafına terk edilmişti. Coğrafi mesafe Hristiyan dünyanın en üst makamı konumundaki Doğu Roma imparatorlarının Roma'yı gerektiği gibi savunmasına imkân vermiyordu. Başka bir deyişle, "Hristiyanlığın Beşli Hükümetini" (Pentarşi) oluşturan meşru beş patrikhaneden Avrupa'nın temsilcisi olan Papalık makamı da istilaya açık hale gelmişti.

Büyük Konstantin'den itibaren Doğu Roma imparatorları Tanrı'nın temsilcisi (*Pontifex Maximus*) ve Hristiyan dünyanın önderi sıfatıyla Roma'daki papayı da atama, yargılama veya azletme yetkisine sahipti. Bu nedenle Papalığı, Bizans imparatorunun otoritesinden kurtaracak düzenlemeyi ancak imparatorun kendisi yapabiliyordu. Ne var ki, İmparator V. Konstantin'in kendi eliyle yetkilerinden feragat etmesini beklemek saflık olurdu. Öyleyse Roma imparatorlarına Hristiyanlığın en üst makamı olan *Pontifex Maximus* unvanını veren kişinin onu geri almasıyla bunu sağlamak mümkündü. Bunu yapabilecek yegâne kişi ise, Hristiyan dünyanın tartışılmaz lideri olan kurucu imparator Konstantin'den başkası değildi.

Dönemin siyasi gelişmelerinden ve askeri liderlerinden haberdar olan Papa II. Stephanus kendisine yeni bir askeri koruma sağlamak amacıyla harekete geçti. Bu defa Kilise'nin hamisi durumunda olan Doğu Roma imparatoruna başvurmak yerine 753 yılında Avrupa'nın en güçlü kralı, daha da önemlisi Katolik Hristiyan olan, Frank hükümdarı III. Pepin (Kısa Pepin)'e yönelerek ondan vaktiyle Büyük Konstantin'in Roma Kilisesi'ne hediye ettiğini iddia ettiği toprakları kurtarmasını istedi. Bu manevra ile Papalığın ilgisinin kuzeydeki Frank Krallığı'na kayması Bizans'ın İtalya'daki konumunu koruma çabasına darbe indirdiğinden İmparator V. Konstantin'in hoşuna gitmedi.⁶

5 İsaura Hanedanı'nı zirveye taşıyan V.Konstantin, babası III. Leo'nun başlattığı ikonokracılık politikasını zulme varan uygulamalarla sürdürmüştür. Aydın ve kararlı kişiliği ile başarılı bir yönetim sergilese de ikona destekçileri tarafından en büyük düşman ilan edilmiş ve tarihte pek çok imparatorudan daha kötü anılmıştır. Bu durum ona verdikleri lakapta açıkça görülmektedir. Öyle ki, ikona destekçileri güya vaftiz töreni esnasında kutsal kurnaya dışkladığından ötürü kendisine "boklu" manasına gelen "Kopromyos" (Κοπρώμυος) lakabını vermişlerdir. Bkz. Timothy E. Gregory, *Bizans Tarihi*, Çev. Esra Ermert, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2008, s. 192.

6 Gregory, *a.g.e.*, s. 193.; Alaeddin Şenel, *Siyasal Düşünceler Tarihi*, Teori Yayınları, Ankara 1986, s. 287.

İmparator V. Konstantin tarafından Lombardlarla arabuluculuk yapması için görevlendirilen II. Stephanus ise, işgalcilerle anlaşma yapmaktansa kendi makamını ve Avrupa'yı Doğu Roma'nın hükümranlığından kurtaracak bir formül arayışındaydı. Papa'nın danışmanları, yaklaşık dört asır önce vefat etmiş olan İmparator Konstantin'in elinden çıkmış gibi kaleme alınan vasiyet ile konuya dâhiyane bir çözüm getirmeyi planladılar. Tarihin tozlu raflarından yeni bulunmuş gibi yapılacak bu belge ile Papa'nın Doğu'daki imparatorluğun vesayetinden azat edilmesi amaçlanmaktaydı. Ürettikleri belgenin kabul görmesi için onu muteber bir referansa dayandırmaları gerekiyordu. Bunun için de Konstantin döneminde papalık yapan I. Silvester (Aziz, 314-335)'a atfedilen uydurma bir efsane gündeme getirildi. Söz konusu efsaneye⁷ göre Büyük Konstantin Aziz Silvester tarafından ölüm döşeginde iken vaftiz edilmişti.

Bu efsaneden yola çıkan Papalık danışman ve kâtipleri, ilgili bağıışın da yer aldığı vasiyeti, Konstantin'in Papa Silvester'a teslim ettiği iddiasıyla ve sanki o dönemde yazılmış gibi kaleme aldılar. On sayfadan müteşekkil belgenin ilk bölümü 315, ikinci bölümü ise 317 senesinde yazılmış gibi tarihlendirildi. Papa II. Stephanus 753 senesini 754'e bağlayan kışın ortasında Alpleri aşarak Fransa'ya, Frank Kralı III. Pepin'in Ponthion'daki⁸ sarayına ulaştı. Kilise tarihinde ilk kez bir papa, Alplerin kuzeyinde görülüyordu.⁹ Oluşturacağı bu yeni ittifakla hem doğudaki imparatorun dini ve siyasi vesayetinden kurtulmayı hem de Papalık hükmünü güçlendirmeyi hedeflemekteydi.¹⁰ Ziyareti esnasında Pepin'i başına yağ sürmek suretiyle (mesh ederek) kutsayan Stephanus, bu hareketiyle Tanrı'nın kendisi aracılığıyla kutsayıp, onu Roma Kilisesi'nin yeni koruyucusu yaptığı mesajını da vermektedir.¹¹

Papa Stephanus'un yolculuğu hakkında bilgi içeren biri Roma, diğeri Frank olmak üzere iki kaynağa bakmak gerekmektedir. *Liber Pontificalis* olarak bilinen ve biyografilerle VI. ve VII. yüzyıldaki Papalık kararnamelelerinden oluşan külliyyatın bir parçası olan *Vita Stephani* adlı eserde olay daha ziyade Papalığın bakış açısından ele alınmaktadır. Diğeri, Düzmece - Fredgar

7 Konstantin Bağıışı, Papa I. Silvester hakkındaki efsanelerin yanı sıra ilk Hristiyan Roma imparatoru olan Büyük Konstantin hakkındaki zengin efsanelerden de doğdu. Silvester-Konstantin efsanesinin en bilinen biçimi için bkz. *Les Gesta Silvestri (Vita Sancti Silvestri)*, Ed. Boninus Mombritius, *Sanctuarium, seu Vitae sanctorum*, vol. II, Paris, 1910, 1978, s. 508-531. Ayrıca bu efsane hakkında bkz. Dollinger, *Papstfâbeln des Mittelalters*, Münih, 1863: Ed., J. Friedrich, Stuttgart 1890 ve Duchesne, *Liber Pontificalis*, Cilt I, 1886, p. cvii-cxx.

8 Fransa'nın kuzeydoğusunda yer alan Marne şehrine bağlı bir yerleşim yeri.

9 Henri Pirenne, *Kavimler Göçü'nden XVI. Yüzyıla Kadar Avrupa Tarihi*, Çev. Sinan Akbaytürk, Selenge Yayınları, İstanbul 2022, s. 52.

10 Mine Kırıkkanat, *Bir Hristiyan Masalı: Tarihin En Büyük Sahtekârluğu*, Kırmızı Kedi Yayınevi, 8. Basım, İstanbul 2014, s. 49.

11 Şenel, *a.g.e.*, s. 288.

Tarihi'nin "üçüncü devamı" ise Merovenj dönemi Frank kayıtlarına yapılan bir ekleme niteliğindedir. Pepin'in akrabası olan Kont Nibelung'un emriyle yazılan eser sadece Kısa Pepin dönemini anlatır. Kaynaklarda Stephanus'un bu yolculuğuna neden olan siyasi pazarlık hakkında doğrudan bilgi verilmemekle birlikte genel hatlarıyla bahsedilmektedir.¹² Papa Stephanus'un Ravena'yı ve çevresindeki yerleri Lombardlardan geri alması için Pepin'den yardım istemeden önce bir vakit söz konusu toprakların 314 senesinde Büyük Konstantin tarafından Papalığa verilmiş olması dolayısıyla zaten bu yerlerin Papalığa ait olduğunu ifade etmiştir. Pepin'in bu toprakları Lombardlardan alarak Papalığa vermesi (Pepin'in Bağışı) bu bakımdan Konstantin'in Bağışının yenilenmesi manasına da gelmektedir.¹³

Liber Pontificalis'de II. Stephanus'un V. Konstantin'in görevlendirdiği elçi ile birlikte Lombard kralı Aistulf ile görüşmek üzere 15 Ekim 753'de Roma'dan ayrılarak Pavia'ya gittiğini, "Lombardların şeytan kralının" (Malignus rex langobardorum) onu sonuna kadar dinlediğini fakat amacından vazgeçirmeyi başaramadığını belirterek şöyle devam eder:

"Pavia'dan ayrıldıktan sonra Tanrı'nın yardımıyla büyük bir hızla Frank Krallığının kapılarına vardı. Maiyetiyle birlikte geçidi aşarak, her şeye gücü yeten Tanrı'ya mutlulukla şükretti. Yolculuğun başlangıcında sarp tepelerden geçilmişti, ama mübarek Papa, bir İsa şehidi olan St. Maurice'in muhterem manastırına kazasız belasız ulaştı".¹⁴

Beraberinde bir düzine üst düzey din adamı ve Frank Krallığının görevlendirdiği yetkililerin rehberliğinde seyahat eden Stephanus St. Denis Manastırı Başrahibi Fulrad tarafından karşılandıktan sonra Ponthion'da sarayda yapılması düşünülen görüşmenin randevusu için Pepin'e haber gönderilir. Pepin bu arada oğlu Charles'ı misafirlerini yolda karşılamak üzere görevlendirir. Papa'yı Fransa'ya bizzat davet eden Pepin, dört ay süren misafirliğinde ona saygıda kusur etmeyerek ikramda da cömert davranır. Papa, 6 Ocak 754'de Ponthion'a ulaştığında kendisini selamlamak üzere şehrin dışına kadar gelen Pepin, atından inerek secdeye kapanır ve papanın atının gemini elleriyle tutar. Papa ise gözyaşları içinde Frank kralından yardım ricasında bulunur.¹⁵

12 Norman Davies, *Avrupa Tarihi*, İmge Kitabevi, Ankara 2006, s. 317.

13 Şenel, *a.g.e.*, s. 288.

14 Latince metin için bkz. *Liber Pontificalis*, p. 447; Norman Davies, *a.g.e.*, p. 318.

15 Norman Davies, *a.g.e.*, s. 319.

Tarafların ilk görüşmeleri St. Denis Katedrali'nde gerçekleşir. Papa II. Stephanus Pepin'e "Romalıların Patricisi" unvanı verir.¹⁶ Görüşmeler esnasında Stephanus Pepin'e tarihe *Donatio Constantini* olarak geçecek sahte belgeyi ilk kez gösterir. Ponthion'daki sarayda yapılan görüşmeler sonucu 6 Ocak 754 tarihinde karşılıklı meşruiyet pazarlığında varılan anlaşmaya göre Pepin, Papalığı Lombardlara karşı koruyacak, buna karşılık Stephanus da Pepin'in ailesinin dışından olan herhangi birini kral olarak tanımayarak aforoz edecekti. Bir başka deyişle, Stephanus Kısa Pepin'e İtalya'yı Lombardlardan kurtararak Papalığın yönetimine vermesi karşılığında "Batı Roma İmparatoru" unvanı vermeyi teklif etmekteydi. Anlaşma gereğince Astolf liderliğindeki Lombardlarla savaşarak yenilgiye uğratan Pepin, Papalığın güvenliğini sağlar.¹⁷ Karşılıklı güven zemininin sağlanması ve ikilinin dostluğunun pekişmesi neticesinde 14 Nisan 754 tarihinde Quierzy Antlaşması imzalanır. Anlaşma ile Pepin İtalya topraklarından feragat ederek Papalığa bu topraklarda devlet kurma izni verir. İlgili antlaşma gereğince Lombardlardan alınacak olan yerlere ilaveten Güney İtalya'da "Pentapolis"¹⁸ diye anılan beş şehrin egemenliği de Doğu Roma İmparatorluğu'ndan alınarak papaya veriliyordu.¹⁹ Roma'nın *caput ecclesia* (kilisenin başı) olarak rolünün ekümenikliği, evvela Frank Kralı Kısa Pepin'in Papa Stephanus'un teşviğiyle Lombard Kralı Aistulf'a, sonrasında da Pepin'in oğlu Karl (Şarlıman-768-814)'ın Papa I. Hadrianus'un (772-795) talebiyle Papalık topraklarını işgal eden dönemin Lombard Kralı Desiderius'a müdahale etmesine neden olur. Aslına bakılırsa Franklar, Lombardlardan daha dindar değildi. Papanın Franklardan yardım

16 Dabney G. Park, "Dante and the Donation of Constantine", *Dante Studies*, with the Annual Report of the Dante Society, The Johns Hopkins University Press 2012, No. 130 (2012), s. 69.

17 Mütteteki Stephanus'u savunmak üzere Pepin, kendilerini İtalya'nın gerçek kralları olarak gören Lombardlara karşı, 754 ve 756 yıllarında olmak üzere iki kez İtalya'ya giderek aldığı toprakları Papa Stephanus'a bağışlar. Pepin, Aistulf'u işgal ettiği papalık topraklarını geri vermeye zorlamak için elinden geleni yapar. Hatta önce ödeme yapmayı dahi teklif eder ancak bu gerçekleşmez. Bunun üzerine 753 baharında Aistulf'un kuvvetlerini yenilgiye uğratarak Pavia'yı işgal eder. Barış şartları kararlaştırılır ancak Pepin, İtalya'dan ayrılır ayrılmaz Aistulf toprakları Papa Stephanus'a vermeyi reddederek tekrar Roma topraklarını işgal etmeye başlar. Bunun üzerine 756'da ikinci kez sefere çıkan Pepin onu tekrar yener. Bu sefer sonucunda Pepin, Lombard hazinesinin üçte birini alarak Aistulf'u önceki anlaşmaya itaat etmeye ve Lombard'lar tarafından Merovenjilere ödenen yıllık haracı ödeyeceğine dair yemin etmeye zorlar. Bkz. Özlem Genç, *Birleşik Avrupa'nın Mimarı Şarlıman ve Karolenj Rönesansı*, Lotus Yayınevi, Ankara 2013, s.44.; Courtney E. Bowers, "Pepin, Power and the Papacy: The True First Holy Roman Emperor", *The Histories*, Vol. 4: Iss. 2 , Article 3., p.16.; Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, Çev. Fikret İşıltan, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1995, s.158.

18 Yunanca πεντα- penta- , "beş" ve πόλις polis , "şehir" sözcüklerinden oluşmakta ve "beş şehir" demektir. Doğu Roma İmparatoru Mauricius (Mavrikius 582-602) tarafından Adriyatik kıyısında kurulan Ravenna Eksarhlığı'na dâhil Ancona, Fano, Pesaro, Rîmin ve Sinigalia şehirlerinin oluşturduğu Pentapolis Dükalığı kastedilmektedir.

19 Kırıkkanat, *a.g.e.*, s. 53.

çağrısının arkasında “*Cathedra Petri*”ni²⁰ (Petrus’un Tahtı) egemenliğini korumaya yönelik tamamen siyasi ve stratejik bir niyet ve gayret yatmaktaydı.²¹ Neticede Kısa Pepin’in Luni-Monselice hattının güneyinde kalan, Ravenna, Parma, Mantua dâhil olmak üzere Orta İtalya’nın büyük kısmını Stephanus’a bahşetmesiyle (*Donatio Pepin-Pepin Bağışı*) ve dini alandaki konumundan aldığı güçle Papalık ilk kez 756 yılında dünyevi bir yönetim sahası (toprak) elde etmiş oldu ve böylece “Papalık Devletleri” kuruldu.²² Pepin’in söz konusu toprakları bağışlamaya karar verdiğinde, papanın yenilgiye uğratmaya çaba harcadığı barbarlardan toprak kabulünün eleştirilmesini önlemek için Sutri Bağışı²³ esnasında taslağı hazırlanan ünlü *Constitutum Constantini*’nin de burada yazıldığı düşünülmektedir.²⁴ Papalık kazandığı bu dünyevi hâkimiyetini İtalyan birliğini hedefleyen diriliş (*risorgimento*) kuvvetlerinin Roma’yı işgaline kadar korumayı başarmıştır. 1870’deki İtalyan işgalinde dönemin papası IX. Pius Vatikan’a kapanarak kendisini mahpus ilan etti.²⁵ Vatikan ile İtalya ilişkileri bir süre gerilimli bir seyir takip etti. 1922’de Benito Mussolini liderliğindeki faşist yönetim ile Vatikan arasındaki sorunların daha da derinleşeceğinden endişe duyulmuş ancak korkulan olmamıştı. Birkaç yıl sonra Mussolini ve Papa XI. Pius (1922-1939) arasındaki görüşmelerle Kili-se ile Devlet arasındaki gerilimin sona erdirilmesi hususunda uzlaşmaya varıldı ve 1929’da imzalanan Laterano Antlaşmasıyla da 59 yıllık sorun çözüme kavuşturuldu. Antlaşmayı Papalık adına Kardinal Gasparri, İtalya adına Başbakan Benito Mussolini 11 Şubat 1929 günü imzaladı. Varılan anlaşma ile 1870’den beri İtalya ile Papalık arasında süregelen ve “Roma Sorunu” olarak tanımlanan anlaşmazlıklar sonlandırılarak, Vatikan’ın tekrar bağımsız bir devlet haline gelmesi sağlandı. Neticede, Tiber Nehri kenarındaki bir tepenin ve orada bulunan Papalık Sarayı’nın da adı olan Vatikan, devletin de

20 Ciprianus’un (y. 200-258) Papa’nın Aziz Petrus’un tahtının ve dolayısıyla mirasının varisi olduğunun vurgulanması suretiyle Roma’nın hiyerarşideki önderliğine vurgu yapmak için geliştirdiği bu ifade hakkında bkz. Marcella Raiola, “Roma Kilisesi ve Papaların Dünyevi Gücü”, *Ortaçağ: Barbarlar, Hristiyanlar, Müslümanlar*, Ed. Umberto Eco, Alfa Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2014, s. 152.

21 Marcella Raiola, *a.g.m.* p. 154-155.; Norman Davies, *a.g.e.*, p. 319.

22 Bkz. Walter Ullmann, *A Short History of the Papacy in the Middle Ages*, Routledge Taylor & Francis, London and New York 2005, s.49; Bekir Zakir Çoban, *Geçmişten Günümüze Papalık*, İnsan Yayınları, İstanbul 2009, s. 75-76.; Georg Ostrogorsky, *a.g.e.*, s.158.

23 Lombard kralı Liutprand’ın (712-744) Pantapolis ve Ravenna’ya kadar ilerlemesi üzerine Roma önlerinde karşısına çıkan Papa II. Gregorius (715-731) aldığı toprakları iade etmesi için onu ikna eder. Buna göre antlaşmaya adını veren Sutri Şatosu, Roma Kilisesine bağışlanır (728) ve böylece hem Papalık devletinin tohumu hem de papaların dünyevi hâkimiyetinin somut temelleri atılmış olur. Bkz. Marcella Raiola, *a.g.m.*, p. 154.

24 Marcella Raiola, *a.g.m.*, p. 155.

25 Jean François Mayer, “II. Vatikan Konsili’nden Sonra Hristiyan Dünyasındaki Yeni Temayüller ve Gelişmeler” *Divan İlmî Araştırmalar*, 2000/2, Yıl 5, Sayı 9, s. 79; Mürsel Özalp, *Papanın Yanılmazlığı Doktrini*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri (Dinler Tarihi) Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara 2015, s. 13.

resmî adı olarak kabul edildi. Böylece 44 hektarlık (0.44 km²) yüzölçümü ve ortalama bin kişiyi çok da geçmeyen nüfusuyla dünyanın en küçük devleti olan Vatikan Devleti yeniden kurulmuş oldu.²⁶

Karolenj İmparatorluğu'nda Kilise'nin devlete boyun eğmesiyle mücadele etmek için bir yapı kurulmuştu. Bu parti içinde meşru yolların kullanılmasının asla bu amaca ulaşamayacağına ikna olmuş ve bunu gayri meşru yollarla gerçekleştirmeye kararlı bir grup vardı. Taleplerinin uzun zaman önce ölmüş olan papalara ve krallara atfedilerek geçmişe yönelik yasalar oluşturmak suretiyle kabul göreceğini düşündüler. Bu amaçla, en iyi bilineni “Sahte Kararnameler/Fetvalar” ya da “Sözde Isidorus Kararnameleri” olan bir dizi sahte belge ürettiler.²⁷

26 Ramazan Erhan Güllü, “Vatikan’ın Devletleşmesi ve Türk Kamuoyu”, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, Sayı 36, 2019, s. 4-5.

27 Sahte Kararnameler/Fetvalar, IX. yüzyıldan kalma bir dizi, dini mevzuat külliyyatıdır. Hazırlayanların temel amacı, Roma Katolik Kilisesini devletin müdahalesinden kurtarmak ve güçlerini genişletmeye çalışan başpiskoposların tecavüzlerine karşı piskoposların bağımsızlığını korumaktır. Sahte Kararnameler aynı zamanda “Sözde (*pseudo*) Isidorus Kararnameleri” olarak da adlandırılır, çünkü derleyicileri İspanyol ansiklopedist ve tarihçi Sevilyalı Aziz Isidorus’un adını vermişlerdir. Ayrıca, “Isidore Mercator Koleksiyonu” olarak da geçer. Genellikle “*Isidorus Mercator, servus Christi lectori salutem*” (“Mesih’in hizmetkârı tüccar Isidorus okuyucuyu selamlıyor”) şeklinde ifadeler yer almaktadır. Sözde Isidorus, kapsamlı ve etkili bir sahtecilik külliyyatının arkasındaki bilinmeyen Karolenj dönemi yazarının (veya yazarlarının) geleneksel adıdır. Sözde Isidorus’un ana amacı, sanık piskoposlara, yargılama ve mahkûmiyetten fiili muafiyete varan bir dizi yasal koruma sağlamak, piskoposluk içinde piskoposluk özerkliğini güvence altına almak ve kilise mülkiyetinin bütünlüğünü savunmak amaçlanıyordu. Ayrıca kısmen de olsa Roma Piskoposunun yargı yetkisini genişletme hedefleniyordu ve öyle de oldu. Sözde Isidorus Kararnameleri başlığı altında yer alan külliyyat aşağıdaki bölümlerden oluşmaktadır:

1. *Collectio Hispana Gallica Augustodunensis*
2. *Capitula Angilramni*
3. Benedictus Levita'nın *Capitulary* Koleksiyonu
4. Son olarak tüm bu sahte kararnamelere ismini veren *Pseudo-Isidorian Decretals* yer almaktadır.

Sözde Isidorus Kararnameleri yazarları çeşitli takma adlar kullandı, ancak benzer çalışma yöntemleri, ilgili bir kaynak temel alınarak geliştirilen tüm ürünleri birleştiren ortak bir vizyonun sonucudur. Sahte Decretals olarak bilinen en başarılı Sözde Isidorus Kararnamelerinin, Isidorus Mercator (İng. Isidore the Merchant) adlı biri tarafından bir araya getirildiği iddia edilmektedir. Söz konusu eser, pek çok otantik parçanın yanı sıra 90'dan fazla sahte papalık bildirisini içeren geniş bir hukuk külliyyatıdır. Pseudo-Isidorus ayrıca Benedictus Levita (Deacon Benedict) takma adı altında Karolenj İmparatoru Şarlman ve oğlu Dindar Louis (Ludwig)'in yasaları gibi sunulan sahte laik yasaların bir özetini de hazırladı. Benedictus Levita, Fontenelleli Ansegis'in “Capitularies”in devamı olduğu iddia edilen ve üç kitaptan oluşan bir kanun külliyyatının sözde yazarlığını üstlenen isimdir. Bazı el yazmaları ve ekler içeren eser, kısmen sahte, kısmen de özgün metinlerden (özellikle Capitularies, sinodal kararnameler, vb.) oluşmaktadır.

İçerik olarak çoğunlukla VII. yüzyıla kadar olan konsil kararlarının, Papalık kararnamelerinin (Papalık Fetvası, İng. Papal Bull) ve papaların dinsel disiplin sorunlarına dair verdikleri

2.Konstantin Bağışı'nın İçeriği ve Tarihi Serüveni

Tüm Orta Çağ sahtekârlıklarının en ünlüsü olarak kabul edilen Konstantin Bağışı, muhtemelen VIII. yüzyılda yazılmıştı ve dönemin papası II. Stephanus ve haleflerinin ruhban üstünlüğünün yasal zeminini oluşturmuştur. Söz konusu belgeye göre I. Konstantin imparatorluğunun geniş bölgelerini Kilise'ye bırakıyordu. Bağış, Konstantin'in Hristiyan inancına dönüşünü ve Roma Piskoposu Silvester tarafından cüzzam hastalığını iyileştirmesini anlatarak başlar. Bu girişten sonra, Konstantin'in Silvester'a diğer tüm patrikhaneler üzerinde öncelik tanıyarak onu tüm Hristiyan din adamlarının şefi yapar ve emrinde geniş toprak iddiaları olan bir tür imparatorluk yaratır. Bu sahtekârlığın bir kısmı Orta Çağ Kilise hukukuna dâhil edilmişti ve belgenin geçerliliği ve dolayısıyla buna dayalı Papalık iddialarının meşruluğu XV. yüzyıla kadar ileri sürülmeye devam etti.

Roma Başpiskoposunun Hristiyan Kilisesi'ndeki konumu sorunu, Hristiyanlığın kendisi kadar eskidir. Roma Piskoposunun laik hükümetlerle ilişkisi, İtalya'da emperyal hükümet çöktüğü anda ciddi bir sorun haline geldi ve bugüne kadar da öyle devam etti. Yüzyıllar boyunca Papalık, Batı Avrupa'daki en güçlü kurumdu. Herhangi bir zamanda kontrolü esas olarak fiilen sahip olduğu güce ve temsilcilerinin yeteneklerine bağlıyken, hukuk teorileri ve tarihi belgeler, yükselişinde ve düşüşünde önemli bir rol oynadı. Bu belgelerden en önemlisi olmasa da Konstantin'in Bağışı belki de en dikkat çekici olanıydı.

Kilise-Devlet ilişkileriyle alakalı Orta Çağ Tarihi ders kitapları, temel başvuru kaynakları ve monografilerde dile getirilen günümüz akademik görüşü, İmparator Konstantin'in (312-337), Papa tarafından cüzzamının iyileştirilmesi sebebiyle, tacından feragat etmesini ve batıdaki imparatorluğu Papa

yazılı cevapların yer aldığı bir derleme şeklindedir. Külliyyatın I. cildi İznik Konsili'nden (325) önceki papaların, I. Clemens'den Miltiades'e kadar olan, mektuplarını içerir ve bunların hepsi sahtedir. II. cilt, Konstantin'in Bağışı hariç, çoğu sahil olan konsil kararlarının bir derlemesi şeklindedir. III. cilt ise, I. Silvester'den II. Gregorius'a kadar olan papaların 40'tan fazla tahrifata uğramış mektup koleksiyonunu içermektedir. Pseudo-Isidorus'un kimliğiyle ilgili hemen hemen herşey tartışmalıdır ancak bugün çoğu insan onun 840'lı yıllarda Reims'in başpiskoposluk bölgesinde çalıştığı ve Corbie Manastırı Kütüphanesinde önemli araştırmalar yaptığı konusunda hemfikirlerdir.

Bir koleksiyon olarak, *Sabte Kararnameler*'in ilk olarak 853'te düzenlenen Soissons Konsilinde kullanılmış olduğu anlaşılmaktadır. Bunlar IX. yüzyılın sonunda İtalya'da biliniyor olmakla birlikte X. yüzyılın sonuna kadar çok az etkisi vardı. Sonraki birkaç yüzyıl boyunca, genellikle kilise hukukçuları (kanonistler) ve ilahiyatçılar tarafından otantik olarak kabul edildiler. XII. yüzyıldan başlayarak, bazı eleştirmenler tarafından özgünlüklerinden şüphe duyulduysa da bu durum Reformcu bir ilahiyatçı olan David Blondel'in XVII. yüzyıldaki itirazına kadar böylece devam etti. O zamandan beri araştırmalar, tahrifatın kökeni, kapsamı ve amacı üzerinde yoğunlaştı. Bu kararnameler hakkında geniş bilgi için bkz. Detlev Jasper ve Horst Fuhrmann, *Papal Letters in the Early Middle Ages*, The Catholic University of America Press, Washington 1984.

Silvester'a (314-335) devretmesini sağlayan Konstantin'in Bağışı (*Donatio Constantini*) olarak adlandırılan belgenin tarihteki en meşhur sahtecilik örneği olduğu yönündedir.²⁸ Bağış, Orta Çağ Papalığının ruhani cephanesinde ve Papalık ideolojisinin oluşumunda önemli bir silah haline gelmişti çünkü yazılışının yüzyıllar sonrasında bile gerçek bir belge olarak kabul edilmekteydi. Doğal olarak, bilge, hümanist bilim insanı Lorenzo Valla'nın²⁹ (1407-1457) hakkı, meşhur bağış belgesinin devasa bir aldatmaca olduğunu ortaya çıkarması nedeniyle teslim edilmektedir.³⁰

Konstantin Bağışı (*Constitutum Constantini*), Sözde/Sahte (Pseude) Isidorius Kararnamelerine (yak. 847-853) dâhil edilmesiyle geniş çapta tanınırlığa ulaştı. Parçaları, Anselm'in, Deusdedit'in ve Gratianus'un (*Decretum* veya *Concordia discordantium canonum*) Orta Çağ Kilise Hukuku (kanonik) külliyatlarının çoğuna dâhil edildi.³¹

28 Norman F. Cantor, (Ed.) *The Medieval World*, Second edition, London 1968, p.131-32.; Imre Boba, "La Donatio Constantini e Oratio del Valla a Confronto", *Angelicum: Periodicum Trimestre Pontificiae Studiorum Universitatis a Sancto Thoma Aquinate in Urbe*, 67.2 (1990), p. 215, İng. terc. Eugene Webb, "*The Donatio Constantini and Valla's Oratio Confronted*", p.1.

29 Hümanizm'in öncülerinden biri olan İtalyan rahip, retorikçi ve hatip Lorenzo Valla, 1407 yılında Roma yakınlarındaki Piacenza'da doğdu. Çeşitli üst düzey görevlerde bulunan kişilerin yetiştiği soylu bir aileden gelmektedir. Lorenzo Valla, Roma'da felsefe ve eski Yunanca eğitimi aldıktan sonra 1433'e kadar Pavia'da öğretmenlik yaptı ancak sık sık girdiği polemiklerinden birinde istifaya zorlandı. Yunanca ve Latince uzmanı bir dilbilimci olarak şöhret kazandı. Aslında diplomat olmak istiyordu lakin diploması mesleği ancak Papalık memuriyetinde mümkündü. Bu konudaki girişimi başarısız olunca Padova, Napoli ve Roma üniversitelerinde çeşitli dersler verdi. Hümanizm akımının temsilcisi olarak dil ve eğitimde reformu savundu ve savunduğu fikirlerini hayatı boyunca yaptığı çalışmalarında sergilediği iş etiğiyle gösterdi. Ancak gerek dil bilgisi sayesinde elde ettiği ünü, gerekse sert eleştirileri dolayısıyla sıkı düşmanlar da kazandı. Dönemin en şöhretli Roma hukukçusu Bertolo da Sassoferrato'nun yoz Latinesine dair yaptığı ağır eleştiri üniversiteden atılmasıyla sonuçlandı. 1437 yılında yerleştiği Napoli'de Aragon Kralı V.Alfonso ile yakın dostluk kurarak onun özel sekreteri oldu. Danışman, tarihçi, sekreter olarak 1435'ten 1448'e kadar Alfonso'yu askeri seferlerinde bile takip etti. Bu görevi sayesinde Katolik Kilisesi'nin kurucu metinleri üzerinde çalışma fırsatı buldu. Önce "*Resullerin Akıtları*" kitabının bizzat resuller tarafından yazılmadığını ortaya koydu. Bu sebeple Engizisyon yargıçlarının takibine uğradı ancak hamisi Alfonso onu kurtardı. Papa IV. Eugenius sonrası dönemde Roma'da yüksek görevlere getirildi. Bunun yanında Antik Yunan düşünce eserlerini Latince'ye çevirdi. Lorenzo Valla, 1 Ağustos 1457'de Roma'da vefat etti. Hristiyanlığı Yunan-Roma düşüncesiyle uzlaştırmaya çalışan Valla'nın çalışmalarına konu olan eserinin yanı sıra, 1431 tarihli *De Voluptate* (Haz Üstüne); 1439 tarihli *Dialecticae Libri Tres* (Üç Kitap Üstüne Konuşmalar) ve Ciceron'un kullandığı Latince'nin üstünlük kazanmasını sağlayan 1444 tarihli *Elegantiae Linguae Latinae* (Latin Dilinin İncelikleri) başlıklı çalışmaları vardır. Bkz. Kırıkkanat, *a.g.e.*, s. 141-142.; Olga Zorzi Pugliese, *The Power of the Text in Humanist Culture: Valla and the Donation of Constantine*, Scripta Mediterranea, Vol 13, 1992, s.158-159; Umberto Benigni, "Lorenzo Valla", *The Catholic Encyclopedia*. New York: Robert Appleton Company 1912, Retrieved from New Advent <http://www.newadvent.org/cathen/15257a.htm>

30 Walter Ullmann, *A Short History of the Papacy in the Middle Ages*, London 1972, p. 317.

31 Coleman, *The Treatise of Lorenzo Valla on the Donation of Constantine*, New Haven: Yale University Press, New Haven 1922, p. 1.

Peki ne yazıyordu söz konusu bağış belgesinde:

“Bu hediyeği kutsal havarilerimiz olan en fazla kutsanmış Peter ve Paul ve onun vesilesiyle pederimiz, yüce ruhani liderimiz ve Roma şehrinin evrensel papası olan Sylvester’a ve onun kutsal Peter makamında sonsuza kadar oturacak olan halefleri başpiskoposlara sunarak dünyadaki tüm sarayları aşan ve onlardan üstün bulunan imparatorluk Lateran³² sarayımızı; başımızın tacı olan hükümdarlığın ve başpiskoposluk tacının ve boynumuzun üzerinde yani imparatorluk boynumuzu saran şalın ve eflatun cübbe ve kızıl tunik ve tüm imparatorluk elbiseleri ile imparatorluk süvari komutanlarının rütbelerinin ötesine naklediyoruz... Ve bizler buyurmaktayız ki sabık çok kutsal Roma Kilisesine hizmet eden muhtelif tarikatlara mensup çok muhterem zevat ve rahipler aynı mevki, imtiyaz, güç ve önceliğe bizim şanlı senatomuz tarafından donatılacak şekilde sahip olacaklar, yani kendileri patrik ve konsül yapılacaklardır. Ve buyruğumuzdur ki kendileri başka imparatorluk onurlarıyla da donatılacaklardır. Aynı şekilde buyruğumuzdur ki kutsal Roma Kilisesinin papazları imparatorluk subayları gibi donatılacaklardır...

Binaenaleyh başpiskopos tacı asla daha az saygın hale getirilmemeli tersine dünyevi bir müessesenin onuru ve onurunun büyüklüğünün ötesinde bir konumla donatılmalıdır; işte! bizler yukarıda zikredilen ve evrensel papamız olan çok kutsal Silvester ile sarayımızı tayinen ve aynı şekilde Roma şehri ve İtalya ve Batının bölgelerinin tüm vilayet, saray ve bölgelerini naklediyor, ve onlara kendisinin kudret ve hükümranlığı ile halefleri olan başpiskoposları miras bırakarak (varılmış olan imparatorluk kararı, bu kutsal, ilahi ve buyurgan onayımız yoluyla) onaylıyor ve aynı unsurların kendi tasarrufuna sunulacağını buyuruyor ve yasal olarak şehri kutsal Roma Kilisesinin daimi sahipliğine başlıyoruz. Böylece imparatorluğumuz ve devletimizin gücü Doğu bölgelerine nakledilmesi ve taşınmasının ve kendi adımızla en iyi yerde, Cennetin Krallığı tarafından papazlar ve Hristi-

32 Günümüzde “Vatikan” diye adlandırığımız yerleşim alanı yeryüzünde “Tanrı Kenti” statüsündeki tek yerdir. Bu *Tanrı Kenti* aynı zamanda “Devlet”i de içinde barındırmaktadır. Vatikan adı, 1350 yılına kadar hiç kullanılmamış, hatta 1267’ye kadar bu adla kutsal sayılan bir yerleşim alanı da olmamıştır. Söz konusu zamana kadar papalar Vatikan’da değil, “Lateran” diye bilinen yerde ikâmet etmişler ve yaklaşık bin yıl boyunca buradan yönetmişlerdir. Papa V. Clemens, 1309’da Fransa kralı IV. Philippe’in (Güzel Philippe) baskısı neticesinde sarayını Roma’dan Fransa’nın Avignon kentine taşımak zorunda kaldı. Ünlü İtalyan hümanist şair Francesco Petrarch’ın “Papalığın Babil Esareti” diye adlandırdığı ve yedi papanın iktidarını kapsayan bu süreçte Papalık Fransa krallarının kontrolü altına girmiştir. Papaların Vatikan’a geçişleri 1377’de Avignon’daki papaların sultasının sona erişini sonrasında gerçekleşmiştir. Bu nedenledir ki “Lateran Kilise Kararları” daima Vatikan kararlarına nazaran öncelikli kabul edilmiştir. Ayrıca, bugünkü Vatikan’ın kuruluşunda da Laterano Sözleşmeleri rol oynamıştır. Bkz. Aytunç Altındal, *Vatikan ve Tapınak Şövalyeleri*, Alfa Yayınları, İstanbul 2004, s. 4.; Laterano Antlaşması’nın tam metni için bkz. Bekir Zakir Çoban, *Geçmişten Günümüze Papalık*, İnsan Yayınları, İstanbul 2009, s. 391-400.

yan dininin başının düzeninin tesis edilmiş olacağı Bizantium adlı eyalette inşa edilerek imparatorluğumuz orada kurulmasının zorunlu olduğunu fark etmiş durumdayız; zira orada yalnızca bir dünyevi imparatorluğun kurulması doğru değildir...

İşbu karar Roma şehrinde 30 Mart tarihinde en şanlı üyelerimiz olan efendimiz Flavius Constantinus Augustus ve Galliganus dördüncü kez konsül olduğu zaman verilmiştir.³³

Görüldüğü üzere Bağış (*Donatio*) ile Konstantin Roma Kilisesi'ne; Doğu Roma kiliselerinin üstünde hüküm ve temsiliyet yetkisi, bugünkü Vatikan sınırları dâhilinde olan Aziz Petrus (St. Pietro) ve Aziz Paulus (St. Paolo) kiliselerinin mülkiyetini, Roma İmparatorluğu eski vilayetlerinde yer alan bir kısım gayrimenkulleri, bugün Vatikan ile Roma arasındaki sınırı oluşturan Laterano Sarayı'nın mülkiyetini, Papa ve maiyetine İmparatorluk ve Senato armalarını taşıma izni ve son olarak da Roma, İtalya ve tüm Batı Avrupa egemenliğini miras olarak bırakıyordu.³⁴

Tartışmalı bağış metni aslında "Konstantin Yasaları" (*Constitutum Constantini*)³⁵ olarak bilinen çok daha geniş bir Orta Çağ metninin son bölümü-

33 Henry Bettenson (Ed.), *The Documents of the Christian Church*, Oxford University Press, Oxford 1993, p. 141-142.; Brunner-Zeumer, "Die Constantinische Schenkungsurkunde" Translated in Ernest F. Henderson, *Select Historical Documents of the Middle Ages*, George Bell, London 1910, p. 319-329.

34 Mine Kırıkkanat, *a.g.e.*, s. 13.

35 Bağış'ın günümüze ulaşan bir kaç yüz el yazması kopyasının son zamanlarda bir araya getirilip incelenmesi sonucunda bir ana metin oluşturuldu. IX. yüzyıldan kalma en eski iki metin, şu anda kabul edilen düzeltme metnin temelini oluşturmaktadır. Lorenzo Valla tarafından kullanılan metnin el yazması henüz bulunamamıştır, ancak XIII. ve XIV. yüzyıllardan bilinen en bozuk biçimleri andırmaktadır. Bir belge olarak Bağış (*Donatio*), ilk olarak şu anda *Constitutum Constantini* olarak adlandırılan daha büyük bir hagiografi (azizlerin hayat hikâyesi) metninin parçası olarak görünür. *Constitutum*'un ilk bölümü tarih yazımında *Vita Silvestri* olarak bilinir. İkinci kısım olan *Donatio* da ayrıca kopyalandı ve Gratian'ın *Decretum*'unun gözden geçirilmiş versiyonlarına dâhil edildi. *Constitutum*'un bir kaç baskısı vardır. Örneğin Ed. Horst Fuhrmann, *Das Constitutum Constantini (Konstantinische Schenkung) (Mgh-Fontes Iuris Germanici Antiqui in Usum Scholarum Separ)*, Harrassowitz, 1968. 106 sayfadan oluşan Latince eserin başında Fuhrmann'ın giriş ve düzeltmesi, ardından çeşitli metinlerin kapsamlı bir incelemesi yer almaktadır. Ayrıca Johanna Petersmann'ın bir düzeltmesinin olduğu "Die kanonistische Ueberlieferung des Constitutum bis zum Dekret Gratians," *Deutsches archiv*, 30 (1974), pp. 356-449 adlı eser bulunmaktadır. Bkz. Boba, *a.g.m.*, p. 1.

Belgenin bilinen en eski el yazması *Codex Parisiensis Lat. 2778, Collectio Sancti Dionysii*'de, Fransa'daki St. Denis Manastırı'nda bulunmaktadır. Koleksiyon, daha sonra bir araya getirilmiş olsa da, VIII. yüzyılın son yıllarına ait belgeleri içermektedir. IX. yüzyılın ortalarında, Bağış'ın neredeyse dünyaya yayıldığı, bir araya getirilen Sözde-İsidorean Kararnamelerinin de Fransa'da ortaya çıktığı görülmektedir. IX. yüzyıl Fransız yazarlarının Bağış'a atıfta bulunan ilk kişiler olması bu yüzden olsa gerek. Bu bilgilerden hareketle sahteciliğin tarihini belirlemeye çalışmak mümkün olmakla birlikte, kesin çıkış yerinin Fransa olduğunu söylemek çok doğru değildir. Bu durum daha ziyade, Fransa'nın dokuzuncu yüzyılda eğitim ve siyasetteki liderliğinin bir başka göstergesidir. Bkz. Coleman, *a.g.e.*, p. 7.

dür. Bağış metni, Gratianus'un Fermanı'nın (Decretum),³⁶ muhtemelen bir öğrencisi tarafından, XII. yüzyılın sonlarında kaleme alınmış gözden geçirilmiş bir versiyonunda yer almaktadır. Dünyevi hususlardaki Papalığın otorite iddialarına karşı duranlar ve bu iddiaları destekleyenler arasındaki giderek artan tartışmalar sırasında, hâlihazırda birbirleriyle uyumsuz olan Bağış metinleri eleştiri konusu olmuştur.

2.1. Bağış'ın Gerçekliği Sorgulanıyor

XI. yüzyıla kadar Avrupa'da eğitim tümüyle Kilise'ye bağlıydı. Okuma ve yazma tamamen ruhban sınıfının tekelinde olup, kendilerine izin verilen papazlar tarafından sürdürülen bir uğraşı niteliğindedir. Din adamı olmayan egemenlerin ve hatta kralların bile okuma yazma bilmediği, eğitilmiş insan ihtiyacının ruhban sınıfından temin edildiği gerçeğinden hareketle bu sahtekârlığın neden yüzyıllar boyunca ortaya çıkarılmadığını anlayabiliriz. Üstelik XII. yüzyılın başlarında başlatılan Konstantin'in Bağışı eleştirisi münferit bir vaka değil, Kilise otoritesinin eleştirildiği sürecin bir parçasıdır. Bağış, bu süreçte ve eleştirmenlerin yazılarında başat konu olmayıp ikincil bir yer tutar. Bu nedenledir ki, konunun eleştirisi Papalığın dünyevi gücünün zayıflamasında belirleyici bir faktör olarak görülemez kanaatindeyiz.

Papa II. Innocentius'un baş danışmanı ve akıl hocası olan Gratianus, üzerinde on yıl çalıştığı "Kilise İçtihat Hukuku" (*Decretum Gratiani*) külliyyatını 1150 yılında tamamladı. Söz konusu eser, kâtip rahipler tarafından çoğaltıldığında İmparator Konstantin'in sahte vasiyeti ve ona dayanılarak üretilen sahte fetvalar da bu külliyata dâhil edildi. Böylece "Kilise İçtihat Hukuku" içinde *Donatio Constantini* namıyla kabul gören sahte vasiyet; bu tarih itibarıyla papaların iktidar ve meşruiyetlerinin resmi belgesi haline dönüştü.³⁷

Kilise'nin gücünün doruğunda olduğu *Decretum Gratiani*'nin³⁸ yazıldığı dönemde Brescialı Arnaldo (Arnaldo da Brescia) adında birisi ortaya çıkarak imparator Konstantin'e ait olduğu söylenen vasiyetin sahte olduğunu haykırma cesaretini gösterdi. İtalya'da rahip iken ruhsal eğitimini tamamlamak üzere gittiği Fransa'da Paris Üniversitesi'nin meşhur hocası Pierre Abelard'ın

36 Bağış metninin Decretum'da kullanıldığı şekliyle yayımlanmış hali, açıklamalı notlarla birlikte, *Corpus Iuris Canonici*'de mevcuttur. Ed. A. Friedberg, Leipzig 1879, Dis. XCVI, c.13 ve c.14.

37 Kırıkkanat, *a.g.e.*, s. 89.

38 *Decretum Gratiani*, aynı zamanda "*Concordia discordantium canonum veya Concordantia discordantium canonum*" veya basitçe *Decretum* olarak da bilinmektedir. XII. yüzyılda Gratian olarak bilinen hukukçu tarafından hukuk ders kitabı olarak derlenmiş ve yazılmış bir kilise hukuku külliyyatıdır. *Corpus Iuris Canonici* olarak bilinen altı ciltlik külliyyatın ilk bölümünü oluşturur. 1234 senesinde Papa IX. Gregorius tarafından kararname ilan edilinceye kadar Roma Katolik Kilisesi'nin hukukçuları (kanonistleri) tarafından ana hukuk kaynağı olarak kullanıldı. Bu tarihten sonra 1917'ye kadar yürürlükte olan *Corpus Iuris Canonici*'nin temel taşı oldu. Bkz. <https://history.hanover.edu/texts/vallapart1.html>

(Petrus Abelardus) öğrencisi olan Arnaldo, hocasının mantık ekolü ve reformcu fikirlerinden etkilenmişti. İtalya'ya döndüğünde bir yandan dünyevi iktidar hırsını eleştirdiği Kilise'nin İncil'in temel öğretisi olan hümanist değerlere odaklanması gerektiğini ifade ederken aynı zamanda malum vasiyetin sahte olduğunu dillendirmeye başladı. Arnaldo iddiasını ortaya atarken söz konusu belgedeki bariz kronoloji hatasına dikkat çekiyordu. İmparator Konstantin'in ölüm döşegindeyken vaftiz olduğu bilgisinden hareketle, kendisinden epey zaman önce ölmüş biri tarafından vaftiz edilmesi mantıken mümkün değildir.³⁹ Şöyle ki, resmi kayıtlara göre Büyük Konstantin 22 Mayıs 337 tarihinde vefat ederken, Papa I. Silvester ise ondan yaklaşık bir buçuk yıl evvel, yani 31 Aralık 335 tarihinde vefat etmişti.

1140 yılında hem Brescialı Arnaldo hem de hocası Abelard, devrin etkili din adamı Clairvauxlu Bernard'ın telkini ile Kilise tarafından dinden sapmış (mülhid, dinsiz) ilan edildi. Arnaldo, Engizisyon mahkemesinin hakkında verdiği ölüm fermanını haber aldığı anda İsviçre'ye kaçmak suretiyle canını kurtardı. Papa II. Innocentius (1130-1143) ve Clairvauxlu Bernard'ın Fransa Kralı VII. Louis ve Alman İmparatoru III. Konrad'a yaptıkları mülhidlerin yakalanması çağrısı olumlu karşılık bulmadı. Söz konusu iki imparatorun desteği ile güçlenen Brescialı Arnaldo, İtalya'ya dönmekle kalmayıp, Roma'da patlak veren bir halk ayaklanmasına da liderlik etti. İsyancılar, kısa süre önce tahta çıkan Papa II. Celestinus ve kardinalleri Roma'dan kovdular. Ayrıca, yeni papa seçilen II. Lucius'a (1144-1145) "*potestas*" olarak anılan cihan iktidarından vazgeçmesi talebiyle ultiमतom verdiler lakin istekleri kabul görmeyince onu da tahttan indirdiler. Topladığı ordu ile Şubat 1145'te Roma'ya dönen devrik Papa II. Lucius isyancılar tarafından öldürüldü. Sürgündeyken papa seçilen III. Eugenius (1145-1153) kısa sürelerle Roma'ya döndüyse de şehri geri alamadı. Bu arada on yıl süreyle Roma'yı kontrol eden Arnaldo üst üste üç papayı alaşağı etmeyi başardıysa da dördüncüsü karşısında muvaffak olamadı. Yeni Papa IV. Hadrianus (1154-1159), Kutsal Roma-Germen İmparatoru I. Friedrich (1155-1190) ile anlaşarak Arnaldo'nun Roma'dan kaçmasını sağladı. Sonrasında Arnaldo Friedrich'in askerlerince yakalanarak Haziran 1155 tarihinde Papalığa teslim edildi. Roma'da antik dönem örneğinde çok tanrılı bir devlet kurmayı hedefleyen Arnaldo'nun hakkında verilen ölüm cezası hükmü hem çarımha gerilmek hem de cesedi yakılmak suretiyle yerine getirilerek külleri Tiber Nehrine atıldı.⁴⁰ Ne var ki Kilise'nin tüm bu çabaları onun 15 yıl boyunca dillendirdiği fikirlerini yok edemedi. Bazılarınca "sapkın" (heretik), bazılarınca "özgürlük savaşçısı" olarak anılan Brescialı Arnaldo, XVII. yüzyıldan sonra efsanevi bir kahra-

39 Kırıkkanat, *a.g.e.*, s. 90.

40 Niccolini, *Arnold of Brescia, a Tragedy*, London 1846, p. xv-xvi.

man kimliğine dönüştü. XIX. yüzyılın aydınlanmacı düşünürleri tarafından “aydınlanmacı hümanist” olarak anılmaya başlanarak adına kitaplar yazılıp heykelleri dikildi.⁴¹

Bu konuya dair ikinci yüksek sesli itiraz, 1180’li yıllarda dönemin en saygın Hıristiyan din âlimi olarak kabul edilen Konstantinopolis Papazı Theodori Balsamonis’den geldi. Başpapaz rütbesiyle Balsamonis, Ayasofya ve Blakhernai (Tekfur) Sarayı kiliselerinde görev yaptıktan sonra 1185’de Antakya Patrikliğine tayin edildi. O sırada patriklik mülkü I. Haçlı Seferi sonucunda kurulan Antakya Kontluğu’nun yani Latinlerin işgalinde bulunduğu için Konstantinopolis’te ikamet ederek, “Sürgündeki Antakya Patriği ve Kanunların Bekçisi” unvanıyla hem Bizans imparatoruna hem de Konstantinopolis Patrikliğine 1191 tarihine kadar hukuk danışmanlığı yaptı. Gratianus gibi, hatta ondan kapsamlı, “*Kilise İctihat Hukuku*” hazırladığı için “*Yunanlı Gratianus*” olarak da anılıyordu. Onun itirazına kadar Doğulu din âlimleri Roma Kilisesi’nin Hıristiyan âlemine liderlik edişini dayandırdığı sözde kutsal gerekçeleri, sahtekârlığın ulaştığı siyasal boyutu kavramaksızın salt dini konsillerde kabul edilen dogmaların yanlış yorumu düzleminde tartışıyorlardı.⁴²

Theodori Balsamonis kendisinden önceki Bizans tarihçileri Zonaras ve Kinnamos’un görüşlerini esas alan bir tez ortaya koydu. Tezin ana fikri, Roma Katolik Kilisesi’nin kuruluşu en eski Hıristiyan kilisesi olmadığıydı. Bu da Roma Kilisesi’nin diğer kiliselere öncülüğünün tarihsel bir önceliğe dayanmadığının göstergesiydi. Mademki Roma Katolik Kilisesi’nin üstünlüğü ve Papa’nın Hıristiyanlığa öncülüğü, ne İsa ne de kurucusu olan Havari Petrus’un kelimasına değil de Büyük Konstantin’in kutsal iradesine dayandırılıyordu; öyleyse Konstantin’in kutsal iktidarını Eski Roma’dan Yeni Roma’ya taşımasından sonra Kilise önderliği ve öncülüğü de Konstantinopolis’e geçmiş oluyordu.

Tüm Hıristiyan âlemi tarafından zamanının en büyük teoloji ve hukuk âlimi olarak kabul edilen Balsamonis’in bu fikirleri doğal olarak yankı uyandırdı. Latin Roma Kilisesi’nin tüm Hıristiyan âlemine önderliğinin tartışıldığı XII. yüzyılda söz konusu iddiaya karşı diyalektik gerekçe arayışlarının yoğunluğu göze çarpmaktadır. Hıristiyanlığın ilk kiliseleri olan Kudüs ve Antakya kiliselerinin öncülüğü tartışılmaya başlandı. Sonrasında 1193 yılında Bizans imparatorluk mühürdarı Demetrios Tornikes, bir kaç yıl sonra da Konstantinopolis Patriği Ioannes (Yannis) Kamateros Roma Kilisesi’nin ön-

41 Kırıkkanat, *a.g.e.*, s. 91-93.

42 Kırıkkanat, *a.g.e.*, s. 93-94.

derlik iddiasının temel dayanağı Aziz Petrus'un mezarının gerçekte Roma'da olup olmadığını sorgulamaya başladı.⁴³

Orta Çağ İtalyan düşünürlerinden Dante Alighieri (1265-1321), üçüncü risalesinde ruhani ve dünyevi iktidar çekişmesini ele aldığı *De Monarchia* (Monarşi) adlı eserinde Papa III. Innocentius'un Papalığın üstünlüğünü savunan görüşlerine karşı çıkarak, ruhani otorite ile dünyevi iktidar arasında bir tabiiyet ilişkisi olmadığı görüşünü savunur. Ne Konstantin'in böyle bir bağış yapmaya ne de Kilise'nin böylesi bir bağışı kabul etmeye hakkı olmadığını belirterek, Papistlerin ileri sürdüğü bu savın hiçbir hukuki değer taşımadığını ifade eder.⁴⁴

Kutsal Roma-Germen İmparatoru'nun Papa ile olan kavgası (Investitura) sonucunda Papalık koltuğuna oturan ve Anti-Papa olarak anılacak kişinin danışmanlarından biri de İngiliz filozof, mantıkçı, Fransisken rahip ve teolog Ockhamlı William (1287-1347) idi. Eserlerini çoğunlukla Latince kaleme aldığı ve uzun süre kıta Avrupa'sında ikamet ettiği için Guillaume d'Ockham olarak da bilinmekteydi. Yunan filozoflarının etkisiyle eriştiği aydınlanma sonucunda Papanın devletler ve kiliseler üzerindeki iktidar otoritesine (potestas) başkaldırarak, Kilise'nin yoksulları sömürerek zenginleşmesine karşı tavrı alan Fransiskenlere dâhil oldu.

Papanın dünyevi otorite sahibi olmadığını açıkça ifade eden Ockhamlı William, Kilise'yi salt ruhban sınıftan ibaret değil tüm müminlerin toplamı olarak tanımlamaktaydı. Bu sebeple iman konusunda papaya sınırsız yetki vermenin Kitab-ı Mukaddes'in Hristiyanlara verdiği özgürlüğü ortadan kaldırarak köle statüsüne indirgeyeceğini iddia etmekteydi. Nitekim ona göre Mesih Petrus'u havarilerden farklı bir güçle donatarak yetkilendirmede bulunmamış ve onu diğer havariler üzerine egemen kılmamıştır.⁴⁵ Ne var ki Kilise'ye ve papaya yönelik eleştirileri sonucunda o da aforoz edilenler arasına katılıyor. Yaşadığı dönemde "Nominalist" ekolün en parlak temsilcisi sayılan Ockhamlı William, çağımız bilimsel düşünce sistematiğini oluşturan analitik düşünce sisteminden hareketle "kutsal" diye konulan tüm dogmaların eleştirilebileceği düşüncesine ulaşıyor. Bunun sonucu olarak da Papalık makamının kurucu yasası kabul edilen "Konstantin Bağışı" belgesinin sahte olabileceğini düşünmeye başlıyor. Kaleme aldığı "*Breviloquium de protestate tyrannica*" (Zorba Hükümranlık Üzerine Kısa Bir Söylev) başlıklı eserinde

43 Kırıkkanat, *a.g.e.*, s. 95-96.

44 Dante Alighieri, *De Monarchia*, Ed. Aurelia Henry, Houghton, Mifflin and Company, Boston and New York 1904, p.174 vd.

45 Bkz. Paul Vincent Spade, *The Cambridge Companion to Ockham*, Cambridge University Press., Cambridge 1999, p.314.

Büyük Konstantin'e atfedilen Bağış'ın gerçekliğine dair şüphelerini dillendirmiştir.⁴⁶

Bu konuya dair kafa yoran bir başka isim ise erkler ayrılığı ilkesine dayalı bir laik devleti savunan ilk Orta Çağ düşünürlerinden olan İtalyan siyaset bilimci ve hekim Padova'lı Marsilius⁴⁷(1270?-1342?) idi. Padova Üniversitesi'ndeki tıp eğitiminden sonra gittiği Paris Üniversitesi'nde 1313'de rektörlük yapan Marsilianus, 1324 yılında *Defensor Pacis* (Barış Savunucusu) adlı eserini kaleme aldı. Papalığın üstünlüğünü savunanların temel dayanaklarından olana Konstantin Bağış'ının meşru olmadığını ve halk tarafından seçilen yöneticinin iktidar gücünü papadan almadığını belirtir.⁴⁸ Papalığın üstünlük iddialarını sorgularken mantık metodunu kullanmak suretiyle Bağış'ı tartışmaya açtı. Basit bir mantık yürütme ile diyor ki, eğer İmparator Konstantin papayı Hıristiyan âlemi üzerinde ezelden ebede mutlak hâkimiyetle donatma yetkisine sahipse, kendisinden sonra tahta çıkacak olan Doğu Roma imparatorlarının da papanın üzerinde yetkisi var demektir. Nitekim *Bağış* (Donatio) belgesinin bizatihi kendisi Roma imparatorunun Papalık üstündeki makam yetkisinin kanıtıdır diyor.⁴⁹

2.2. Gerçekler Ortaya Çıkıyor!

XV. yüzyıla gelindiğinde özellikle Fransisken din adamlarının mütevazı yaşam tarzını ve gösterişsiz tapınakları savunmaları, hem debdebeli yaşamları ile gittikçe yoksul mümin kitlelerin gözüne takılan Papaların ağır eleştirilmesine hem de Katolik Kilisesi'nin dogmatik temellerinin sorgulanmasına yol açıyor.

İmparatorluk belgesi olarak yorumlanan söz konusu metnin gerçekliği, aslında, Lorenzo (Laurentius) Valla'dan yedi yıl kadar önce Alman filozof ve teolog Nicolaus Cusanus⁵⁰ (1401-1461) tarafından sorgulanmıştır. Heidelberg ve Padova Üniversitesi'nde felsefe, hukuk ve matematik eğitimi gören Kardinal Nicolaus Casanus, 1433 yılında yazdığı "*De Concordantia Catholica*" başlıklı eserinde İmparator Konstantin'in vasiyeti olduğu söylenen belgenin sahte olduğunu iddia etmiştir. Bu cesareti bir yandan kendisine ün kazandırırken beraberinde düşman da kazandırdı. Katolik Kilisesi'nde reform yapmayı düşünen hümanist Papa II. Pius (1458-1464) tarafından Baş Naip

46 Kırıkkanat, *a.g.e.*, s. 137-138.

47 Padova'lı Marsilius'un siyaset felsefesi hakkında bkz. Ahmet Umut Hacifevzioğlu, "Padova'lı Marsilius'da İktidarın Dünyeviliği", *Kilikya Felsefe Dergisi*, 2017-3, s. 74-84.

48 Yaşar Salihpaşaoğlu, *Din ve Devlet Arasındaki İktidar Mücadelesi: Avrupa Örneği*, Adalet Yayınevi, 4.Baskı, Ankara 2018, s. 120.

49 Kırıkkanat, *a. g.e.*, s. 14.

50 Nicolas of Cusa, *De Concordantia Catholica*, Ed. Gerhard Kallen, 1959, pp. 328-337.

olarak atandı. Ne var ki, kendisine verilen “piskopos” unvanıyla Kilise'nin reformu için öneriler hazırlaması için görevlendirilmişken, Papalık Curia'sı tarafından yoğun engellemelere maruz bırakıldı ve kısa bir süre sonra da vefat etti.⁵¹

Nihayetinde, reformasyon ve sonrasında geniş kitlelere ulaşan Valla'nın çalışması olmuştur. Modern tarihsel eleştirinin göze çarpan öncülerinden olan Valla'nın incelemesi Nicolaus Casunus'un eserine kıyasla daha ayrıntılıdır. Okuyucunun karar vermesi için orijinal metin ve çeviri bir arada verildiğinden dolayı daha tatmin edici, daha bütüncül ve etkili bir edebi üslup ile kaleme alınmıştır. Tüm bu sebeplerden ötürü Valla'nın eseri dünya çapında Bağış'ın sahteliğinin kanıtı olarak kabul edilmiştir. Ayrıca, kelimelerin anlam ve farklı kullanımlarını ve günümüz tarihsel eleştirisinin araçları olan diğer içsel eleştiri araçlarını ilk kez etkili bir şekilde kullanmıştır. Bu nedenle, Valla'nın küçük kitabı, daha sonraki araştırma yapıtlarının ve daha geniş alanlardaki sistematik incelemelerin yanında önemsiz görünse de, yine de yeni bir bilimin yükselişinde bir dönüm noktası olarak görülmektedir.⁵²

Somut ve dinamiğe, gramer ve retorikçe vurgu yapılırken dil ve metafizik incelikleri küçümsemediği savunulan Valla'nın birçok yazısında, metodolojinin temel yönleri vardır. *Konstantin'in Bağış'ı Üzerine* adlı eseri (1440) repertuarındaki çoğu metin gibi provokatif bir metin ve belki de en tartışmalı olanıdır. Eserde Valla, Bağış metnindeki sorunun çözümüne yönelik filolojik yeteneğini ve hitabet becerilerini sergiler. Hararetle tartışılan siyasi ve dini sorunun açıklığa kavuşturulması için tarihi belgeleri inceler ve Bağış efsanesinin yanlışlığını göstermeyi amaçlayan güçlü ve iddialı bir metin ortaya koyar.⁵³

Belirtildiği gibi, suçlanan metnin bağımsız bir değerlendirmesi veya Valla'nın reddiyesinin eleştirel gözle yeniden okunması yapılmaksızın, sadece Valla'ya dayanarak *Bağış*'in geçerliliğini yalanlamak sıradan hale gelmiştir. Örneğin, *Bağış* metninin ve Valla'nın eleştirisinin basit bir karşılaştırması, şu anki fikirlerin aksine, *Bağış*'in İmparator Konstantin'in cüzzamının iyileştirilmesi karşılığında Silvester'a bedel ödediği hakkında hiçbir şey içermediğini açığa çıkaracaktır.⁵⁴

Lorenzo Valla, *Bağış*'in geçerliliğini yalanlamayı amaçlayan geniş kapsamlı çalışmasını 1440 yılında kaleme almıştır. Eserin_1451 tarihli var olan en

51 Kırıkkanat, *a.g.e.*, s. 140.

52 Coleman, *a.g.e.*, p. 2-3.

53 Pugliese, *a.g.m.*, p. 160.

54 Boba, *a.g.m.*, p. 2.

eski yazması “*De Falso Credita et Ementila Constantini Donatione*”⁵⁵ başlığını taşımaktadır. Söz konusu eserde Valla, özellikle Papa IV. Eugenius’a (1431-1447) çok sert ifadelerle hakaretler yağdırıyordu. Onun bu ağır eleştirileri sonucunda sanki Kilise yüzyıllardır süregelen sahtekârlıktan ve bir nevi dolandırıcılıktan suçlu duruma düşüyordu. Beklenildiği üzere bu ifadelere Kilise’nin tepkisi çok sert oldu ve Valla, Engizisyon mahkemesi tarafından sorguya çağrıldı. Zaten Valla bu yaptığının kendisi için ne büyük riskler taşıdığına bilincindeydi ve hatta yazısının başına; “Bana karşı nasıl öfkeleneceler ve eğer fırsatını yakalarlarsa nasıl memnuniyetle çabucak beni cezalandıracaklar!”⁵⁶ ifadesini eklemişti. Öyle de oldu ancak, Valla, Papa’nın belgeyi öne sürerek kendi iç işlerine karışmalarından bıkan Avrupa’daki hükümdarlardan destek buldu. Nitekim Aragon Kralı V. Alfonso (1394-1458) araya girerek Valla’yı korumaya almasa büyük ihtimalle hayatını kaybedecekti. Onun koruması sayesinde kılık değiştirerek Barcelona’ya kaçmayı başardı.⁵⁷ O sırada V. Alfonso Napoli⁵⁸ tacı için IV. Eugenius ile mücadele içindeydi ve o sadece kılıcıyla değil aynı zamanda Valla’nın kalemini de kendi hizmetinde kullanmak suretiyle üstünlük sağlamayı hedefliyordu.⁵⁹

Valla şöyle ifade etmektedir:

“Uzun zamandır bazı kulakların Roma’daki Papalığa yapacağım saldırıyı duymayı beklediğini biliyorum. Ya miskin cahillik ya da putların kölesi olan kaba tamahkârlık yüzünden yahut da zulümle birlikte anılan imparatorluğun gururundan dolayı, gerçekten de çok büyük bir saldırı bu. Birkaç yüzyıldır Konstantin Bağışı’nın sahte ve düzmece olduğunu biliyorlar yahut da düpedüz kendileri böyle bir düzmece yarattılar ve aynı hilekârlık yolunda yürüyen vârisleri de eskiler gibi, yanlış olduğunu bildikleri şeye doğru dediler; böylece majesteleri Papalık makamının şerefini ayaklar altına aldılar; eski papaların hatırasını ayaklar altına aldılar; Hristiyan

55 Eserin İngilizce çevirisiyle birlikte Latince tam metni için bkz. Christopher B. Coleman, *The Treatise of Lorenzo Valla on the Donation of Constantine, Texts and the Translation into English*, Yale University Press, New Haven 1922; <https://www.yumpu.com/en/document/read/21698932/lorenzo-valla-discourse-on-the-forgery-of-the-alleged-donation-of-constantine> (25.09.2021); Fransızca çevirisi için, *La Donation de Constantin : Sur la donation de Constantin, à lui faussement attribuee et mensongère*. Traduit par (Çeviren ve yorumlayan): Jean-Baptiste Giard, Introduction de (Önsöz): Carlo Ginzburg, Les Belles Lettres, Paris, 1993, 2012.

56 “*Quantopere in me debacchatur, et si facultas detur, quam avide me ad supplicium festinanterque rapturi...*” Coleman, *a.g.e.*, p. 20.

57 Gerald Messadie, *4000 Yıllık Tarihi Aldatmacalar*, Fransızca’dan Çeviren Sonat Ece Kaya, Pegasus Yayınları, İstanbul 2013, s. 140.

58 Aragon Kralı V. Alfonso 1442’den ölümüne kadar (1458) Napoli Kralı I. Alfonso olarak da bilinir. Ayrıca, Valensiya kralı III. Alfonso, Mayorka, Sardunya ve Korsika Kralı II. Alfonso, Sicilya Kralı I. Alfonso ve 1416’dan itibaren Barcelona Kontu IV. Alfonso adıyla da bilinmektedir.

59 Christopher Coleman, *The Treatise of Lorenzo Valla on the Donation of Constantine*, New Haven: Yale University Press, New Haven 1922, p. 93.

dininin şerefini ayaklar altına aldılar; hepsini cinayetlerle, felaketlerle ve cürümlerle utandırdılar.

Roma şehrinin, Sicilya ve Napoli krallıklarının, tüm İtalya'nın, Galya'nın, İspanya'nın, Almanya'nın, Britanya'nın hatta tüm Batı'nın kendilerinin olduğunu iddia ettiler; tüm bunların Başı'nın sonucu olduğunu ileri sürdüler. Yani bunların hepsi sizin mi Papa Hazretleri? Amacınız tüm bunları geri almak mı? Batıdaki tüm kralların ve prenslerin tüm şehirlerini soymak veya size yıllık bir haraç vermeye zorlamak mı istiyorsunuz, planınız bu mu?

Aksine, ben prenslerin elinizde tuttuğunuz imparatorluğu yağmalamasının daha adil olacağını düşünüyorum. Göstereceğim gibi, yüce Papalık makamının haklarını dayandırdığı başı ne Sylvester ne de Konstantin tarafından biliniyordu.⁶⁰

Valla, Konstantin Başı'nın sahte olduğu görüşünü tarihsel ve dilsel gerekçelerle ortaya koydu. Kilise'nin muhalefeti nedeniyle makale bir süre engellendi. 1506'da ilk kez yayımlanmış olmakla birlikte Avrupa çapında yayılmasını Martin Luther yanlısı Alman hümanist düşünür ve şair Ulrich von Hutten'in (1488-1523) 1518 yılındaki baskısına borçludur.⁶¹ Eser Protestanlar arasında popüler oldu ve 1534'te Thomas Cromwell için "A Treaty of the donation or gyfte and endauement of possessyons gyven and graunted unto Sylvester pope of Rhome by Constantyne emperor of Rome" başlığıyla İngilizce bir çevirisi yayınlandı.⁶² Valla davasını o kadar inandırıcı bir şekilde savundu ki, bugün hala tezi geçerliliğini koruyor ve Konstantin Başı'nın gayri meşru olduğu görüşü genel kabul görüyor.

Valla bu çalışmasını "nutku" (*Oratio*) olarak adlandırmıştır. *nihil magis oratorium scripsi*. Nutkunda, şu uyarıyı da belirtmiştir:

...Vé onun [yani Başı'nın yazarının] doğruyu söylediğini düşünüp onu savunanlar -her kimse onlar- kendilerini onun aptallığı ve çulgunluğunun birer yordakçısı ve maşası haline getirirler.⁶³

Valla'nın bu sözleri, belki de, yaklaşık beş asır boyunca hem Konstantin'in Başı'nın sahte olduğu yönündeki önermenin tartışmaya açılmamasına hem

60 Latince metin için bkz. Coleman, *a.g.e.*, p. 25-26; Türkçe terc. Alev Alatl (Der.), *Batıya Yön Veren Metinler*, Cilt II, Kapadokya MYO Yayınları, İstanbul 2010, s. 505

61 Alfred Hiatt, *The Making of Medieval Forgeries: False Documents of Fifteenth Century England*, University of Toronto Press, London 2004, p. 170.

62 Alfred Hiatt, *The Making of Medieval Forgeries: False Documents of Fifteenth Century England*, University of Toronto Press, London 2004, p. 150.

63 Boba, *a.g.m.*, p.2. Latince: "Cuius stultitiae atque vesaniae affines se ac socios faciunt quicumque hunc vera dixisse existimant atque defendunt; licet nihil iam habeant quo opinionem suam, non dico defendere, sed honeste excusare, possint. Bkz. Coleman, *a.g.e.*, p. 138."

de Nicolaus Cusanus tarafından metne getirilen daha akademik itirazların ciddi biçimde araştırılmamasına sebep olmuştur. Bazen, akademisyenler ha- giografide, Kilise hukukunda ve Kilise tarihinde *Bağış*'ın en azından bazı bölümlerinin gerçek olduğunu destekleyen bazı pasajların olduğu fikrini dile getirmişlerse de genel görüşe etki edememişlerdir.

İmparator Konstantin'in bu şekilde "bağış" yapmasının mantıken imkân- sız olduğunu açıkladıktan sonra Valla görüşlerini şöyle sürdürür:

"Gelin düşünelim ! Sylvester hiçbir zaman bunlara sahip oldu mu? Kim onun mülklerini elinden aldı? Bunlara kalıcı olarak sahip değildi, ardıl- larından hiçbiri de sahip değildi, en azından Büyük Gregorius'a kadar; hatta o bile sahip değildi. Sahip olmayan ve sahip olduklarının elinden alındığını ispatlayamayan kişi asla sahip olmamış demektir; sahip olduğu- nu söylüyorsa çılgındır. Görüyorsunuz, sizin bile çılgın olduğunuzu ispat- ladım! Aksi doğrusa kim papayı topraklarından sürdü? Konstantin'in kendisi mi, oğulları mı yoksa başka bir Sezar mı? Sizi kovanın adını verin, tarihi verin, papanın ilk kovulduğu yeri, bir sonrakini, sırasıyla ondan son- rakileri söyleyin..."

Bu olaylara tek bir tanık, bir yazar gösterip gösteremeyeceğinizi soruyorum. Tanık yok, diyorsunuz. İnsanlardan hiç bahsetmeden Sylvester'in muhte- melen sığırlara bile sahip olduğunu söylemekten hiç utanmıyor musunuz?

Madem yapamıyorsunuz (hiçbir şeyi ispat edemiyorsunuz), ben kendi adı- ma hayatının son gününe kadar Konstantin'in ve sırasıyla ondan sonraki tüm Sezarların (Roma İmparatorluğu'na) sahip olduğunu göstereceğim, böylece murıldanacak bir şeyiniz bile kalmayacak...

Roma şehrindeki anıt ve tapınaklardan bahsetmesek bile, Hıristiyan ol- duktan sonra Konstantin adına basılan altın paralardan bazıları bugün hâlâ mevcut, üzerlerindeki yazı Yunanca değil, Latince ve ondan sonraki neredeyse tüm imparatorların paraları da öyle. Elimde olanların çoğunda haçın altında şu yazı var: Concordia Orbis [Dünya Barışı]. Roma'ya hük- metmiş olsaydınız ne çok sayıda yüce Papalık parası da bulunurdu! Ama ne altın ne gümüş hiç para bulunamadı, bunları gördüğünü söyleyen kimse de yok. Ayrıca o dönemde Roma'yı yöneten her kimse kendi parasını basmış olmalıydı: Şüphesiz papa da bu paranın üstüne Kurtarıcımızın (Hz. İsa) ya da Petrus'un (havari) resmini işletirdi..."⁶⁴

Valla'nın çağdaşı bazı akademisyenler, tarihi verilerin, yasa dışı olsa dahi, Konstantin'in gerçekte de imparatorluk topraklarını böldüğünü gösterdiğini kabul etmektedirler. Ancak, Valla bir adım daha ileriye gitmiş ve Konstan-

64 Alatlı, *a.g.e.*, s. 505-506.; Latince metin için bkz. Coleman, *a.g.e.*, p.64, 66, 68, 70.

tin'in yasalara *Bağış*'in tamamının sahte olduğunu, özellikle Papalık tarafından eski Roma İmparatorluğu'nun batı yarısı üzerinde geçici otorite kurma iddiasını güçlendirmek için tertiplenen bir dalavere olduğunu iddia etmiştir.

Lâkin *Bağış*'in var olan yüzlerce kopyasından alınan temsili örneklerin incelenmesi, *Decretum*'a dâhil edilmek için kullanılan metnin ve Cusanus ve Valla tarafından eleştirilen metinlerin, IX. yüzyıldan kalma mevcut metinlerin gayet yakın zamanlı, kısaltılmış ve tahrif edilmiş nüshaları olduğunu ortaya koymaktadır. Valla tarafından kullanılan metin, *Decretum*'da yer alan zaten sahte biçemlerden bile daha fazla değişiklik içermektedir. Yine de, günümüzde açık ve kesin biçimde ifade edildiği biçimiyle sahtecilik kuramı, elimizdeki *Bağış*'in ilk örneğinin bağımsız biçimde yeniden okunmasına başvurulmaksızın, hala sadece Valla'nın görüşüne dayanmaktadır. Maalesef, Valla tarafından kullanılan *Bağış* kopyasının yeri henüz bulunamamıştır ve tahrif edilmiş bir metinden olsa dahi yaptığı alıntıların düzgün biçimde yapıldığını varsaymak durumundayız.⁶⁵

Valla'nın elindeki metinden, *Bağış* sayesinde, İmparator Konstantin'in, kendisi yeni başkenti Konstantinopolis'e taşınırken, o dönemde Roma Piskoposu olan Silvester'a diğer dört patrikhane -Antakya, İskenderiye, Konstantinopolis, Kudüs- üzerinde ruhani üstünlük verdiğini, İmparatorluk hüküm alametlerini teslim ettiğini ve İmparatorluğun batı yarısı üzerindeki dünyevi üstünlüğünü kendisine devrettiğini çıkarmaktadır. "Ruhani üstünlük", "patrikhaneler" ve "dünyevi üstünlük" gibi kavramların Latince karşılıklarının *Bağış*'in herhangi bir metninde -Valla'nın kullandığı versiyonunda bile- bulunmadıkları ancak Valla tarafından metnin eleştirisi sırasında eklendikleri görülmektedir.⁶⁶

Bağış'in en eski metinleri, IV. yüzyıl Roma'sının tarihi arka planı ve dönemin Latince hukuk terminolojisi ışığında okunduğunda, içerdiği ifadelerin çoğunluğunun gayet kabul edilebilir olduğu, doğası içinde açıkça apolitik olduğu ve Konstantin tarafından Roma şehrindeki ve diğer yerlerdeki Hıristiyanların faydasına verdiği kanıtlanmış imtiyazlara benzediği açıktır. Diğer yandan, *Oratio* yeniden okunduğunda, yazarın Roma tarihi ve IV. yüzyıl yönetim terminolojisine hâkimiyetinin kısıtlılığı göze çarpmaktadır. Valla tarafından kullanılan da dâhil olmak üzere, herhangi bir metin *Oratio* metni ile karşılaştırıldığında, *Bağış*'in, metni değerlendirmelerinde Rönesans ve onu takip eden yüzyıllar boyunca geçerli olan, yönetimle alakalı terimlerin anlamlarını, yasal tanımları ve siyasi gönderimleri anlayıp kullanan, nesiller-

65 Boba, *a.g.m.*, p.3.

66 Boba, *a.g.m.*, p.3.

ce akademisyen tarafından *Bağış*'ın eleştirildiği, reddedildiği ve onunla alay edildiği sonucuna varmaktan geri durulamayacaktır.⁶⁷

Örneğin, Valla'nın, ara ara, "*imperium*" terimini "güç" ya da "hükümdarlık" (*melioem a se imperii alienasse partem; imperii optima parte se abdicaret*) olarak değil de "bölge" şeklinde çevirmesini ele alalım. Bu yanlış anlaşılmanın sonucu olarak, İmparator Konstantin'in siyasi gücünü (*imperium*) kullanacağı merkezin taşınması, Valla için imparatorluk topraklarının ikiye bölünüp birbirine uzak iki yönetimin ortaya çıkmasına dönüşmüştür. Benzer bir biçimde, Valla "*princeps*" ve "*principatus*" kavramlarını, yaşadığı dönemdeki Rönesans İtalya'sında "*il Principe*" ve hükümetin biçimi öyle olduğu için, "egemen hükümdar" ve "egemen mutlak yasa" şeklinde yorumlamıştır. IV. yüzyılda, "*princeps*" terimi liderlik veya denetleme görevinde olan herhangi biri için –örneğin bir hükümet dairesinin başındaki kişi, mesela başkâtip-kullanılabilir ve kullanılmaktaydı. Dahası, "*princeps*" unvanının, imparatorlar için kullanıldığı biçimiyle, hiç bir anayasal önemi yoktu ve aslında resmi bir unvan da değildi.⁶⁸

Nutkunun ilk bölümünde Valla, Bağış ile ilgili fikirlerini, güya Konstantin'in oğulları, senatörleri, arkadaşları ve Roma Piskoposu Silvester tarafından verilen kurmaca söylevlere dayandırmaktadır –ki bu kişilerin hepsi Bağış'ın maddeleri aleyhinde görüş bildirmiştir. Bu kişiler Bağış'ın içeriğini imparatorluk yetkisinin paylaşımı ve imparatorluğun batı yarısının⁶⁹ tamamen uzaklaştırılması olarak yorumlamışlardır. Valla'nın sözleriyle,⁷⁰ Silvester bizzat Konstantin'in devleti yalnızca oğullarına bırakma yetkisinin olduğunu ileri sürmüş ve böylelikle "Dünya'nın Krallığını" kabul etmeyi geri çevirmiştir.

Bağış'ın ülkenin bölünmesini ve "*Silvestrianum Imperium*'un" kurulmasını sağladığını bu kurmaca söylevler sayesinde kanıtlayan Valla, daha sonra bağışın, yani ülkenin batı yarısının armağan edilmesinin, Papalık tarafından asla resmi olarak kabul edilmemesine dayanarak ve "kabulden söz edilmediği için verilmiş olmalı"⁷¹ sözleriyle *Donatio*'nun sahte olduğu yönündeki iddiasını ortaya koymuştur. Şaşırtıcı bir biçimde, Valla'nın konuşmalarında öne sürülen fikirler ve *Bağış* metni arasında bir ilişki bulunmamaktadır. Metinler

67 Boba, *a.g.m.*, p.3.

68 Boba, *a.g.m.*, p.3-4.

69 "*imperium deposuisse sacerdotibusque donasse; optima maximaque Imperii parte exuere; Silvestro Imperium largire, tunc unum corpus in duas secabis partes, et ex uno duo efficies regna, dua capita, dua voluntates...; partem regni donare...; partem Imperii cum regina orbis, Roma, alteri tradere...*"

70 "*a patris laribus, a conspectu natalia soli, ab assueta aura, a vetusta consuetudine relegamus. Penates, fana sepulchra exules relinquemus, nescio ubi aut qua terrarum regione victuri... omnes ne revocamur*"

71 "*quia non ¶t mentio de acceptatione, dicendum est non fuisse donatum*" Boba, *a.g.e.*, p. 4.; Coleman, *a.g.e.*, p. 60.

hatta Valla tarafından kullanılan bile, asla ülkenin bölünmesinden, Romalı yetkililerin yer değiştirmesinden ya da iki krallığın kurulmasından bahsetmemektedir. Örneğin, hepsi Valla tarafından kullanılan “*dividere, deponere, abdicare, donere, excuere, largiri*” gibi terimlerin Bağış’ın elimizde olan metinlerinden hiçbirinde kullanılmadığı ve “*Caesar, Dominus, Augustus, Maiestas* veya *Imperator*” gibi unvanların el değiştirmesine gönderimde bulunulmadığı görülmektedir. Bu nedendir ki Boba’ya göre belge, ister sahte olsun ister gerçek, Valla’nın metinde belirtildiğini sandığı şeyleri içermemektedir.⁷²

Belgenin dilsel özellikleri, Döllinger,⁷³ Brunner⁷⁴ ve diğerlerinin daha kısa çalışmaları bir yana, en büyük eleştirel tarihçilerden biri olarak kabul edilen Paul Scheffer-Boichorst⁷⁵ tarafından ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Bağış’ın tam metninde, örneğin Zeumer tarafından yayınlanan metinde, VIII. yüzyıl İtalyan belgelerinin ayırt edici birçok özelliğinin belirgin olduğu Papa II. Stephanus (752-757) ve I. Paulus (757-767) döneminde yayınlanan Papalık mektupları ve fetvaları (bull) bağlamında konu ele alındığında, söz konusu özelliklerden bazılarının Valla’nın kullandığı pasajlarda ve metinde, yani Gratianus Decretum’un nüshasında, bulunmadığı tespit edilmiştir.⁷⁶

Ludo Moritz Hartmann’ın ilk baskısı 1897’de yapılan ve 476-1492 yılları arası İtalya tarihini ele aldığı *Geschichte Italiens im Mittelalter*⁷⁷ başlıklı eseri ve Erich Caspar’ın kaleme aldığı *Pippin und die romische Kirche*⁷⁸ başlıklı eseri sonraki süreçte Papalığın bir yandan Doğu Roma İmparatorluğu’ndan koparak imparatorluğun İtalya’daki temsilcilerini görmezden gelişini inceleyen, diğer yandan Lombardlara ve Franklara karşı kendi bağımsız politikasını geliştirmesini detaylı bir şekilde ele almaktadır. Bu açıdan bakıldığında tam da bu kritik gelişmeler olduğu bir dönemde sahte vasiyetin üretilmesindeki temel amaç, söz konusu gelişmeler karşısında Papalığın varlığı için yasal bir dayanak oluşturmak ve İtalya’daki imparatorluk ayrıcalıklarının ve siyasi kontrolün Papa’ya geçişini sağlamak olarak görülmektedir. Bu nedenle, Papalığın Hristiyan dünyasındaki önceliği ile mülk ve armağanlarına ilişkin genel ifadelerle birlikte, imparatorluk onurlarının, imparatorluk sarayının ve imparatorluk gücünün Papa’ya verilmesine ve Roma Kilisesi’nin dini önder-

72 Boba, *a.g.m.*, p. 4.

73 Johann Joseph Ignaz von Döllinger, *Die Schenkung Constantins*, Ein Beitrag Zur Kritischen Beleuchtung Der Papstfabeln Des Mittelalters, Munich 1863/1866, Stuttgart 1890.

74 *Das Constitutum Constantini* in *Festgabe für R. von Gneist*, Berlin 1888.

75 *Neue Forschungen über die Konstantinische Schenkung (Konstantin Bağış Üzerine Yeni Araştırma)*, Mittheilungen d. Instituts für osterr. Geschichtsforschung, vol. X (1889), p. 325 vd., XI (1890), p. 128 vd.. Yeni basımı için bkz.. *Historische Studien* of E. Eberling, vol. XLII.

76 Söz konusu Latince kelimeler için bkz. Coleman, *a.g.e.*, p. 6.

77 Ludo Moritz Hartmann, *Geschichte Italiens im Mittelalter* II, ii, Leipsic 1903, p. 218-231.

78 Erich Caspar, *Pippin und die romische Kirche*, Berlin 1914, p. 185-189.

liğine dair ayrıntılı ve açık vurgu yapıldığı görülür. Böylece, İtalya'daki imparatorluk yönetiminin kalıntılarını ve hatıralarını kullanmanın ve Papalığı tüm onur ve haysiyetlerin kaynağı olarak görmenin yasal yoldan onayı sağlanmış oluyordu. Ayrıca, bu belgenin neden I. Silvester'in kişisel karakterine ve tarihi önemine dair yoğun övgüyle yazıldığını açıklamaya Papa I. Paulus'un I. Silvester'in anısına olan derin bağlılığını bilmemizin faydası olacaktır.⁷⁹

3. Imre Boba'nın Valla Eleştirisi

Boba'ya göre⁸⁰ metin eleştirmeni olarak bugünkü ününün aksine, Valla kendi bilimsel yöntemini izleyememiştir. Birkaç aykırı yazmayı toplamak ve metnin daha güvenilir bir nüshasını oluşturmak yerine, başka araştırmalarından alışkın olduğu şekliyle, daha önce belirtildiği gibi ulaştığı sonuçları *Bağış*'in en fazla tahrif edilmiş nüshalarından birine dayandırmıştır. Valla tarafından kullanılan metin ve yakın zamanda oluşturulan örnek arasındaki belirgin farklar *Bağış*'in belirli koşullarını tanıtan paragrafın daha ilk cümlesinde görülmeye başlamaktadır.⁸¹ Ancak tüm insanların Roma Kilisesi'nin gücüne tabi olmasını belirten "*Imperio Romane ecclesie subiacenti*" ifadesi ne *Bağış*'in en eski nüshalarında ne yazıtta ne de *Decretum*'un basılı nüshalarında görülmektedir.

...utile iudicavimus una cum omnibus nostris satrapibus et universo senatu, optimatibus etiam et cuncto populo Romano gloriae imperii nostri subiacenti...

Decretum'daki hâlihazırda tahrif edilmiş metinde, vurgu Konstantin'in Imperium'unun ihtişamına tabi olmaktan Roma'nın ihtişamının *Imperium*'una tabi olmaya kaymıştır. Valla tarafından alıntılandığı şekliyle; eski metinlerdeki, *gloriae imperii nostri subiacenti*, *Decretum*'un *Romanae gloriae imperio subiacenti*'si ve *imperio Romanae ecclesiae subiacenti*, ifadeleri gayet önemli olduğundan, Valla'nın *Oratio*'sunu *Bağış*'in en eski metinlerinden birine mi ya da *Decretum*'daki bir metne ulaşarak mı yazdığı konusu sorgulanmaya değerdir.⁸²

Valla tarafından kullanılan metnin karmaşıklığı, kendisinin hâlihazırda Roma Kilisesi'ne tabi olan insanların, Kilise'ye olan tabiiyetleri üzerinde güç

79 Coleman, a.g.e., p. 7-8.

80 Boba, a.g.m., p. 4.

81 *In eo privilegio ita inter cetera legitur: Utile iudicavimus una cum omnibus satrapis nostris et universo senatu, optimatibus etiam et cuncto populo imperio Romane ecclesie subiacenti, ut, sicut beatus Petrus in terris vicarius Dei videtur esse constitutus, etiam et pontifices ipsius principis apostolorum vicem, principatus potestatem amplius, quam terrene imperialis nostre serenitatis mansuetudo habere videtur, concessam a nobis nostroque imperio optineant.* Bkz. Boba, a.g.m., p. 4-5; Coleman, a.g.e., p. 84.

82 Boba, a.g.m., p. 5.

sahibi olamayacakları sonucuna ulaştırmıştır: “Bu şeyi nasıl ilan ettikleri söylenir? Nasıl tabi olmaları beklenir ve nasıl zaten tabi oldukları, onları tebaası olarak alır?” Bu soruyu, Valla tarafından bir kandırmacanın faili olduğu yönünde isimlendirilmeyen ama ima edilen birçok suçlama takip etmektedir.

*Ey sefil (infelix), bir sahtekârluğa kalkışmak için istediğinin olduğunu ama yeterliliğinin olmadığını kabul etmek dışında ne yaptın?*⁸³

İmre Boba Valla eleştirisini sürdürerek, daha dikkatli bir incelemeyle, eğer “*imperium*’un” aslında “bir imparatorun üst otoritesi” anlamına gelmediği, keza hükümet yapısındaki herhangi bir yetkili tarafından icra edilen temsilî otorite veya toplumdaki konumuna göre herhangi bir vatandaşın kişisel otoritesi (*Presitge*) olduğu bilirse, Valla tarafından kullanılan metin bile bu kadar ağır bir suçlamaya yol açamaz. Yani, herhangi bir devlet memuru ve herhangi bir rahip kendi *imperium*’una sahipti. Sonuç olarak, “*imperium Romanae ecclesiae*” ifadesi basitçe “*Romana ecclesia*” “*praesbiterium*’unun” bahsedilen “*ecclesia*” üyeleri üzerindeki dini otoritesidir; Valla’nın iddia ettiği gibi Roma İmparatorluğu’nun tüm halkları üzerinde değil...⁸⁴

Daha tam metinlerden anlaşıldığı kadarıyla *Başış*’ın tüm açılış ifadesinde İmparator kendisi, danışmanları, senato ve Roma’nın Hristiyan toplumu tarafından verilen, Aziz Petrus kardinallerinin, Konstantin’in *imperium*’undan, yani kendisinin imparatorluk yetkileri tarafından, bir prensliğe (*principatus potestas*) bağışlanan güçten daha fazlasını almaları kararını açıklamaktadır.⁸⁵

Valla bu parçayı filolojik bir analize tabi tutmuş ve bazı terimlerin kullanımını ve hatalı Latince dil bilgisinin, metnin bir kurmaca olduğunu açığa çıkardığına hükmetmiştir. Valla doğru biçimin “Konstantin kendini yönetici olarak seçti” yerine “Konstantin kendine yöneticiler seçti” “*Elegit sibi illos Constantinus non patronos, sed esse patronos, interposuit illud esse, ut numerum redderet concinivorem*” olması gerektiğini ifade etmektedir. Lakin eğer kendisi tarafından alıntılanan *Başış* metninin, yöneticilerin değil, Petrus ve vekillerinin seçimine gönderimde bulunduğu farz edilirse, Valla hatalıdır. Onlar, Tanrı huzurunda yönetici olmak için seçildiler. Valla ayrıca Roma piskoposlarının “Petrus’un vekilleri” olarak adlandırılmasına da karşı çıkmaktadır. “Vekil” teriminin Petrus’un hala hayatta olduğu veya en iyi ihtimalle Roma

83 *Quid agis aliud, infelix, nisi ut iudices te voluntatem fallendi habere, facultatem non habere?* Bkz. Coleman, *a.g.e.*, p. 88.

84 Boba, *a.g.m.*, p. 6.

85 “*Eligentes nobis ipsum principem apostolorum, vel eius vicarios, firmos apud Deum esse patronos. Et sic nostra est terrena imperialis potentia, ita eius sacrosanctam Romanam ecclesiam decrevimus veneranter honorare, et amplius quam nostrum imperium terrenumque thronum, sedem sacratissimam beati Petri gloriose exaltari, tribuentes ei potestatem et gloriam et dignitatem, atque vigorem et honorificentiam imperialem.*” Coleman, *a.g.e.*, p.88.

piskoposlarının Petrus'tan daha düşük seviyede olduklarını ima ettiğini öne sürmektedir.⁸⁶ Valla, “*terena imperialis potentia*” ifadesinde iki sıfat arasında bir bağlaç olması gerektiği çıkarımına varmıştır. Açıkça, “*terrena*” kelimesinin “*imperialis potentia*” ifadesiyle birlikte kullanıldığını anlayamamıştır.⁸⁷

Boba'ya göre, Valla tarafından alıntılanan metin, esasa dair eleştiriye uygun değildir. Lakin eğer metin günümüzdeki klasik dönem filolojisi ve metin eleştirisi yollarıyla okunursa, Valla'nın *Bağış*'in o parçası veya takip eden herhangi bir parçası üzerindeki filolojik eleştirileri dahi sürdürülemez. Konstantin'in dünyevi otoritesini belirtmesiyle başlayan ifade şöyledir: “...bizimki dünyevi imparatorluk gücüdür.” Yani, takip eden somut tavizler onun dünyevi “imparatorluk” gücünü azaltamaz, ancak ve ancak Roma Kilisesi'nin saygınlığını ve Aziz Petrus'un tahtının gücünü, imparatorun kontrolünde kalmayı sürdüren dünyevi tahtın saygınlığının üzerine çıkarabilir. Aktarılan yetkilerin hiçbiri siyasi otorite ya da özel bir işlev taşımamaktadır. Metin sadece Konstantin'in halefleriyle alakalı olan pagan Roma'nın üst yetkilerini “*Gloria*”yı ve “*Dominus et Deus*” unvanını, Hristiyan Tanrısı namına kutsal Petrus ve onun seleflerine bırakmıştır. Aslında, Konstantin, İznik Konsili'nin yapıldığı 325 yılında Roma sikkelerinde kutsal sembollerle tasvir edilmeyi bırakmıştır. İmtiyazlar, Roma rahiplerinin Konstantin ve tabii ki seleflerinin refahı için Tanrıya aracılık etmesi için (“*firmitas apud Deum esse patronos*”) açık biçimde görevlendirilme şartıyla, Aziz Petrus'un tüm seleflerini, kapsamaktadır.⁸⁸

Valla'nın çıkarımında *Bağış*'in giriş bölümünün üçüncü ve son kısmında şu ifadeler bulunmaktadır:

*“Atque, decernentes sancimus, ut [sedes sacratissima beati Petri] principatum teneant super quatuor sedes, Alexandrinam, Antiochenam, Ierosolimitanam, Constantinopolitanam, quam etiam super omnes in universo orbe terrarum dei ecclesias. Etiam pontifex, qui per tempora ipsius sacrosancte Rome ecclesie existerit, celsior et princeps cunctis sacerdotibus et totius Mundi existat, et eius iudicio, que ad cultum Dei et fidem christianorum vel stabilitatem procurandam fuerint, disponantur.”*⁸⁹

“Ve biz, [kutsanmış Petrus'un en kutsal makamının] İskenderiye, Antakya, Kudüs ve Konstantinopolis'in dört koltuğunun yanı sıra tüm dünyada-

86 “*Et pontifices Romanos appellat vicarios Petri, quasi vel vivat Petrus, vel minori dignitate sint ceteri quam Petrus fuit.*”

87 Boba, *a.g.m.*, p. 6.

88 Boba, *a.g.m.*, p. 6-7.

89 Boba, *a.g.m.*, p. 7., Coleman, *a.g.e.*, p. 92. Aynı bölüm *Decretum*'da çok az yazım farkıyla şu şekilde yer almaktadır: “*Atque decernentes sancimus, ut principatum teneat tam super quatuor precipuas sedes, Alexandrinam, Antiochenam, Ierosolimitanam, Constantinopolitanam, quam etiam*

ki Tanrı'nın kiliseleri üzerinde üstünlüğe sahip olduğuna karar veriyoruz. Ve Papa da, o zaman kutsal Roma Kilisesi'nin başında her kim olacaksa, dünyadaki tüm rahiplerin başı (rahipler arasında öncü) olacak ve Tanrı'ya ve inanca hizmet edilmesi veya Hıristiyanların istikrarlı yönetimi için gereken her şey onun kararına göre sağlanacaktır.”

Belgenin Valla versiyonu, alıntılandığı kadarıyla, “standart” metnin, bu sefer daha az kafa karıştırıcı, bir başka sapmasını içermektedir. En eski metinler ve hatta *Decretum*'daki biçimde bile “*pontifex... princeps sacerdotibus totius mundi,*” ifadesi yer almaktayken, Valla'nın versiyonu “*pontifex princeps sacerdotibus et totius mundi*” şeklindedir. Dahası, Valla “*princeps sacerdotibus*” (rahipler arasında öncü) ifadesinin dil bilimsel doğruluğunu sorgulamış ve “*princeps sacerdotum*” (rahiplerin üzerindeki hükümdar) anlamında olduğunu ifade etmiştir. Yani, “*piskopos... dünyadaki tüm ruhbanların öncüsü*” ifadesinin yerine, Valla metnin “*tüm ruhbanların ve de dünyanın hükümdarı*” şeklinde okunmasının daha doğru olduğunu belirtmektedir. Ancak, Valla Roma Piskoposluğu'nun söz konusu diğer dört kiliseden üstün olduğu konusunda hemfikir olmakla birlikte bu üstünlüğün Konstantin tarafından değil, bizzat İsa tarafından verildiğini öne sürmektedir. “...a Christo primatum accepit Romana sedes...” ifadelerinden Valla'nın Roma Piskoposluğu'nun İsa döneminde de var olduğunu varsaydığını görmekteyiz. Valla tarafından kullanılan da dâhil, Bağış'ın hiçbir metninde “patrikhane” kiliseleri tabiri hiç geçmemekte iken, Valla dört kiliseyi patrikhane olarak adlandırıp tartışmaya “patrikhane” terimini katması tüm belgeyi apaçık bir düzmece olarak görmesini sağlamıştır.⁹⁰ Konstantinopolis göndermesine gelecek olursak, şehir en azından 11 Mayıs 330 tarihinden ve muhtemelen, 324'te antik piskoposların şehri Byzantium'daki kamu görevlerinin başlama şenliklerinden ya da 328 senesinde yeni başkent in kutsanmasından (*consecratio*) itibaren bu adla bilinmektedir.⁹¹

Bu cihetle, *Bağış*'ın giriş bölümündeki ifadeler Roma piskoposlarının siyasi ya da “imparatorlukla” ilgili hak taleplerine hiç bir destek sunmamakta ve aslına bakılırsa, Valla'nın tüm sıra dışı yorumlarıyla çelişmektedir. Paragraf, ülke ile ilgili imparatorluk yetkilerini, artık Roma Kilisesi'ne devredilen dini işlevlerin gözetiminden apaçık biçimde ayırmaktadır. *Bağış*'ın yazarının

super omnes in universo orbe terrarum ecclesias Dei, et Pontifex, qui pro tempore ipsius sacrosanctae Romanae ecclesiae extiterit, celsior et princeps cunctis sacerdotibus totius mundi existat, et eius iudicio queque ad cultum Dei vel fidei Christianorum stabilitatem procuranda fuerint disponantur.” *Decretum (Concordia Discordantium Canonum)*, p. 12., Bkz. <https://history.hanover.edu/texts/vallapart1.html#1>

90 “*Quid, quod multo est absurdius, capit ne rerum natura, ut quis de Constantinopoli loqueretur tanquam una patriarchalium sedium, que nondum esset, nec patriarchalis nec sedes, nec urbs christiana nec sic nominata, nec condita nec ad condendum destinata?*” Boba, *a.g.m.*, p. 7.; Coleman, *a.g.e.*, p. 94.

91 Boba, *a.g.m.*, p. 7.

Roma Kilisesi ya da Roma Piskoposunun siyasi görevlere sahip olduğunu ima etmediği ortadadır. Roma Piskoposuna verilmesi öngörülen herhangi bir görev kesinkes dinidir. O, “eşitlerin öncüsü” (*princeps*) olacak ve böylelikle rahipler arasındaki tapınmayı (komünyon), inancı (hristoloji) ve sağlamlığı (birlik) etkileyecek tartışmalarda arabulucu olacaktır.⁹²

Bağış’ın giriş ifadesinde görüldüğü gibi, yazarın niyeti dinsel dünyeviden ayırmaktır. Kalan metnin çoğu, emirnamelere benzer girişteki ifadelerde öngörülen imtiyazları yürürlüğe koyan belirli taahhütleri içermektedir. *Bağış*’ın ilk esas paragrafi, *Decretum*’da da numaralandırıldığı gibi, burada ilk örnekten alınan düzeltmelerle birlikte, Valla’nın versiyonundan alıntılanmıştır:

Ecclesiis beatorum apostolorum Petri et Paulo pro continuatione (recte: concinnatione) luminariorum possessionum predia contulimus, et rebus diversis eas ditavimus, et per nostram imperialem iussionem (recte: per nostras imperialium iussionum sacras) tam in oriente quam in occidente quam etiam a septentrione et meridionali plaga, videlicet in Iudea, Grecia, Asia, Trachia, Africa et Italia vel diversis insulis, nostra[m] largitate[m] eis concessimus, ea prorsus ratione, ut per manus beatissimi patris nostri Silvestri summi pontificis [summi not in the C.C.] successorumque eius omnia disponantur.

Valla bu paragrafin içeriğini Konstantin’in zamanında Roma’da hiç Petrus ve Pavlus kilisesinin olmaması ve Hristiyanların büyük ışıklara ihtiyaç duymadan özel evlerde ibadet etmeleri savıyla reddetmektedir.⁹³ Boba’ya göre Valla, Petrus ve Pavlus kiliselerinin de aralarında olduğu Roma’ya yapılacak kiliseler için Konstantin’in bizzat sürece katıldığına farkında değildir. Lakin Valla’nın itirazlarının çoğu filolojiktir ve hepsi de isabetsizdir. “*Luminaria*” (Lambalar) kelimesinin bağlamda yanlış kullanıldığını düşünmekte ve “*lumina*” (ışıklar) kelimesini önermektedir. Mantık ise *Bağış*’ın yazarının yanındadır: biri lambalara yağ koyar ve lambalar ışık üretir.⁹⁴

Bu paragrafta, *Bağış*’ın yazarı “*nostra largitas*” (ihsan, bolluk, ikramiye, cömertlik), “*possessio, praeidum*” (çiftlik, varlık, konak) gibi terimlerden yararlanmıştır. Dünyevi yönetim imtiyazları, görevleri kapsayacak bölge veya eyaletleri ve haliyle “imparatorluğun yarısını” değil özel mülkiyete gönderimde bulunmaktadır. Mülkler, dünyanın (Roma) dört tarafına dağılmıştı: “Judea’da, Yunanistan’da, Asya’da, Trakya’da, Afrika’da ve İtalya’da”... Bununla birlikte, tüm bu coğrafik terimler metinde, Valla’nın anladığı gibi kıtalar veya ülkeler olarak değil, Romalıların kullandığı biçimde piskopos-

92 Boba, *a.g.m.*, p. 8.

93 “*O furcifer, ecclesie ne, idest templa Rome erant Petro et Paulo dictate? Quis eas extruerat?*”

94 Boba, *a.g.m.*, p. 8.

luk bölgesi olarak dâhil edilmiştir. Konstantin zamanında “Afrika” Afrika’nın Akdeniz kıyısında dar bir şeridi kapsayan bir yönetsel bölgeyken, “Asya” ise günümüzdeki Küçük Asya’nın uzak batı piskoposluk bölgesiydi. Dahası, beklenenin aksine, hediye edilen taşınmaz mülklerin çoğu –eğer Konstantin imparatorluk topraklarının batı yarısını ayırmak isteseydi olacağı gibi- “Batı” yarıya değil, “Doğu’ya” dağılmış durumdadır. Ancak “Batı’da” bile verilen taşınmazlar boyut olarak kısıtlıdır. Sadece *İtalya*’daki mülklerdir.⁹⁵

Papalık, “Petrusçu İdare” (*Petrine Ministry*) olarak da bilinir. Zira geleneksel Katolik öğretisine göre İsa kendisinden sonra tam öğretme ve yönetme yetkisiyle, yerine Petrus’u bırakmış ve bu yetki Petrus vasıtasıyla da Roma piskoposlarına devredilmiştir. Hıristiyanlığın şekillendiği yedi ekümenik konsil neticesinde, Roma, Konstantinopolis, İskenderiye, Antakya ve Kudüs Kilisesinin hiyerarşik yapısı şekillenmiş ve söz konusu Kiliselerin Roma ve Konstantinopolis nazarındaki konumlarını taşıdıkları manevi değer belirlemiştir. Hiyerarşinin tepesinde yer alan Roma Kilisesi’nin bu konumu dolayısıyla Roma evrensel bir imtiyaza sahiptir. Bu imtiyazı ona bahşeden de Roma Kilisesi’nin havari Petrus tarafından kurulmuş olmasıdır. Çünkü İsa’nın ifadesine göre Hıristiyanlık bizzat Petrus üzerine bina edilmiştir. Zira İsa, kilisesini Petrus’un üzerinde kuracağını ifade etmiş, Petrus da Hıristiyanlık misyon faaliyeti için geldiği Roma’da çarmıha gerilerek şehit edilmiştir. Roma Kilisesi’nin sahip olduğu bu ayrıcalık, ona her türlü dini toplantıya katılma, verilen bir hükmü bozma, yerine bir başka hüküm koyma yetkisi vermiştir.⁹⁶

*Başış*lanan mülkler ve çiftlikler sayısız olmasına rağmen, bunlar, Konstantin’in Roma Kilisesi’ne verdiği tek somut başışı. *Başış* metninin yazarı, bu mülklerin açıkça azizlerin kiliselerinin ışılandırılmasında kullanılan ön tedarik olması amacıyla (*pro concinnatione luminariorum*) Aziz Petrus ve Pavlus’a verildiğini belirttiği için mülklerin el değiştirmesindeki doğanın apolitik ve hatta yönetsel olmadığını farkında olmalıdır.

Aslında, incelenen metinde başlık olarak kullanılan *donatio* terimi maddi varlıkların el değiştirmesiyle ilişkili özel işlemlerle (*donatio inter vivos*) sınırlı, Roma hukukunda kesin bir biçimde tanımlanmış hukuki bir kavramdır. Metinde giriş bölümünden hemen sonra gelen, taşınmazların başışının numaralandırılması ifadesi metni kaleme alanlardan birini *Donatio Constantini* başlığını kullanmaya itmiş olabilir. Sahte olsun olmasın, en eski biçiminde

95 Boba, *a.g.m.*, p. 9.

96 Mehmet Aydın, “Doğu ve Batı Hıristiyanlığına Tarihi Bir Bakış”, *AÜİFD*, Cilt 27, S. 1, s. 127.; Roma Kilisesinin öncülüğünü kanıtlamaya yönelik tartışmalar ve argümanlar hakkında bkz. Mürsel Özalp, *a.g.e.*, s. 6-7.

metin, haliyle, bir başlığa sahip değildir. Başlığın kayıp asıl örneğe eklenmiş olduğu aşikârdır çünkü eldeki kopyaların çoğu farklı başlıklar altında karşımıza çıkmaktadır. Tüm belgeyi bir bağış yasasıyla ilişkilendiren yazma muhtemelen Roma Kilisesi'nin taşınmazlar üzerindeki iddiasının yasallığı ile alakalıdır. XII. yüzyılın sonraki kısmında, *Bağış* metni *Decretum*'a eklendiğinde, Roma'nın siyasi otorite taleplerini destekleyemeye özel bir ihtiyaç duyulmamakla birlikte özellikle İtalya'daki taşınmazların mülkiyetiyle alakalı tartışmalar sürmekteydi. Bu gözlem, *Decretum*'un ilk editörlerinden biri tarafından eklenen *Bağış*'ın kısa bir özetiyle desteklenmiş görünmektedir.

Bağış'ın ikinci ve üçüncü paragrafları (*Decretum*'da da bu şekilde sıralanıp Valla tarafından alıntılanmıştır) piskoposa ve Roma Piskoposluğu'na verilen ek hediyeleri, belirli unvanları ve ayrıcalıkları sıralamaktadır. Valla'nın versiyonunda ikinci paragraf aşağıdaki gibidir:

Beato Silvestro, eius vicario, de presenti tradimus palatium imperii nostri Lateranense, deinde diadema, videlicet coronam capitis nostri, simulque phrygium necnon et superhumeralia, videlicet lorum quod Imperiale circumdare solet collum, verum etiam chlamydem purpuream atque tunicam coccineam et omnia imperialia indumenta seu etiam dignitatem imperialem presidentium equitum, conferentes etiam ei imperialia sceptrum simulque cuncta signa atque banna et diversa ornamenta imperialia et omnem processionem imperialis culminis et gloriam potestatis nostre.

Paragrafın yalnızca son cümlesinde, Konstantin'in Silvester'a, gücün kendisini değil, yalnızca ihtişamını aktardığı (*gloriam potestatis nostre*) ifade edilmektedir. Konstantin ayrıca bu ihtişamın tüm dış alametlerini de vermiştir. Bağış, *ihtişam* (*Gloria*) ve alametlerine ek olarak, Silvester, bizzat İmparatorun *dignitas*'ına değil, imparatorluk adına yönetime başkanlık eden kişiyle eşit saygınlığa kavuştu. Nihayetinde, Konstantin yalnızca Lateran Sarayı'nın mülkiyetini aktardı ve böylelikle aleni bir biçimde Roma şehrindeki ve imparatorluk içindeki başka yerlerin el değiştirmesini bağışın dışında tuttu. Lateran Sarayı'nın hediye edilmesi, imparatorluğun yarısı üzerinde bir *dominium eminens* (devletin kamulaştırma ve istival yetkisi) aktarımını ya da imparatorluk yetkilerinin Roma Piskoposuyla paylaşılması gibi yoruma mahal vermeksizin, bir *dominium utile* (kiracının kiralanan üzerindeki şahsi kullanım hakkı) transferi anlamına gelmektedir. *Bağış*'ın daha tam metinleriyle karşılaştırıldığında, Valla tarafından kullanılan versiyon, yukarıda da alıntılanmış gibi “imtiyazların Silvester'ın şahsına değil, kutsal Petrus ve Pavlus ve onların ebedi seleflerine verildiğini” belirten ifadelerin olduğu ufak eksikliklere

sahip versiyondur.⁹⁷ En eski metnin yazıtı, yalnızca Silvester'in seleflerinin imparatorluğun bir hissesi üzerinde hüküm süren yöneticiler değil, gelecek tüm zamanlardaki *rahipler* (*pontifices*) olduğu kavramını iletmektedir.⁹⁸ Yine, paragrafın son cümlesi -“*ita celesta sicut terena ad laudem Dei decorentur*”- imtiyazların tüm amacını ifade etmektedir: Tanrı'nın ihtişamı adına, ilahi düzenin ruhbanlarını dünyevi düzenin yetkilileriyle eşitlemek...⁹⁹

Valla'nın yaptığı ifşanın Kilise'nin siyasetine beklenilen aksine dikkate değer ölçüde etki yapmadığı ve ifşanın çabucak unutulduğu görülür. Nitekim, Papa IV. Eugenius (1431-1447)'un ölümünden sonra Roma'ya dönen Valla yeni Papa V. Nicolaus'ın (1447-1455) gözüne girmeyi başardı ve Papalık sekreteri olarak tayin edildi. Sonraki Papa III. Callixtus (1455-1458) sayesinde ise Papalık hükümet örgütüne bile atandığı görülmektedir.¹⁰⁰

Sahte Konstantin Bağışı sonraki yüzyıllarda kimi zaman arada bir anıldı ama fazla sonuç çıkmadı; 11 Şubat 1929'da imzalanan Laterano Antlaşması ile bütün siyasi önemini kaybetti, çünkü Mussolini, Papalığın dünyevi gücünü yalnızca Vatikan topraklarına indirgemişti. Günümüz araştırmacıları, Konstantin'in Bağışı ile bağlantılı tüm noktalarda tam bir anlaşma içinde değildir. Modern eleştirinin sorunu, elbette, uzun zamandır aşıkâr olan Bağış'ın sahteliğini kurmak değil, belgenin kökenini mümkün olduğunca yakın bir yere yerleştirmektir.

4. Sonuç

Konstantin'in Bağışı, Batı tarihinin en etkili sahtekârlığı olarak addedilir. Bu nedenle Lorenzo Valla'nın belgeyi çürütmesi de en ünlü edebi sahtekârlığın ifşasıdır. Papalık otoritesi, Hristiyanlığın zaferinden bu yana Avrupa toplumunun daimi sorunu olmuştur. Konstantin Bağışı ile Papa eski Batı Roma toprakları üstünde oluşan ve oluşacak tüm devletlerin üstünde bir konuma çıkarılıyor, söz konusu devletlerin yöneticilerini Papa'nın vesayeti altına sokuyordu. Söz konusu belgeyle; Batı Roma İmparatorluğu'nun mülkiyeti Roma Patrikliği'ne bırakılmış, Roma Kilisesi hiyerarşide Antakya, İskenderiye, Konstantinopolis ve Kudüs kiliselerinin öncüsü ve lideri ilan edilmiştir.

Özellikle 1200 ile 1400 yılları arasında yaygın olarak alıntılanan Konstantin Bağışı Papalığın Kutsal Roma-Germen imparatorları ile girdikleri iktidar mücadelesi (Investitura) döneminde papa yanlıları tarafından Kilise'nin hak-

97 “*beatissimis Petro et Paulo et per eos etiam beato Silvestro ... et omnibus eius successoribus pontificibus qui usque in finem mundi in sede beati Petri erunt sessuri*”.

98 Boba, *a.g.m.*, p. 10.

99 Boba, *a.g.m.*, p. 11.

100 Messadie, *a.g.e.*, p. 140.

larını savunmak amacıyla sıklıkla kullanılmıştır. Alman imparatorların İtalya üzerinde hâkimiyet tesis etme çabasının yoğunlaştığı III. Innocentius ve IV. Innocentius'un papalık dönemlerinde, karşı hamle olarak Bağış iddiaları kapsamında Papa'nın otoritesi Papalık Devletleri dâhilindeki olaylara dolaylı olarak müdahale etme hakkı, emperyal seçimler ve yargı hakkını kapsayacak şekilde genişletilmiştir.

İmparator Büyük Konstantin'in vefatından yaklaşık dört asır sonra imal edilen sahte vasiyet ile yaklaşık bin yıl boyunca Roma Katolik Kilisesi'nin Hristiyan dünyasına evrensel önder olarak hükmetmesi sağlanmıştır. Papalığın Hristiyan dünyasına önder ve Avrupa'ya egemen olmasını sağlayan belgenin özgünlüğünden duyulan şüphe ortaya çıkışından yaklaşık üç yüzyıl sonra dillendirilmeye başlanmıştır.

İmparator Konstantin'in Papa Silvester eliyle vaftiz edilmediği gibi cüzzam hastalığına da yakalanmadığı bilinse de, efsanelerin gerçeklere nazaran daha büyüleyici ve kolay ulaşılır olmasının onların ömürlerini uzun kıldığı teorisi bu olayda da kendini göstermektedir. Öyle ki, pek çok edebi esere ve sanatsal yapıta konu ve ilham kaynağı olan bu sözde, vaftiz ve cüzzamın iyileştirilmesi miti dünyanın dört bir yanında bugün hala resmedilip kutsanmaktadır.

Lorenzo Valla, Konstantin'in Bağış belgesini dil temelinde analiz edip sahteliğini ispat ettiğinde niyeti, eserini Floransa Konsili'nde sunmayı lâkin planı gerçekleşemedi. Valla'nın eseri ancak kendisi öldükten sonra yayınlanabildi. İfşa dünya genelinde büyük ses getirse de, Papalığın duruma sessiz kalarak ve bir sorun yokmuş gibi davranarak gündemi soğutma çabaları etkili oldu. Vatikan, kurucu yasası olarak kabul edilen Konstantin'in Bağış vasiyetinin ve onunla bağıntılı Papalık fetvalarının sahte olduğunu nihayet XIX. yüzyılın sonlarında "kerhen" kabul etse de, kurumsal olarak iki bin yılın en büyük sahtekârlığının üzerinde oturduğunu asla kabul etmemektedir.

Orta Çağ Papalığının gücü ve zenginliği salt sahte bir belgenin etkisine dayandırılmayacağı gibi, bu dönemin sonlarına doğru Papalığın zayıflığı da o belgenin ifşa olmasına bağlanamaz. Daha ziyade, Orta Çağ Papalığının tarihi, birbirini izleyen her adımın bir öncekinin temeli üzerine inşa edildiği, ilerici bir gelişme tarihidir. Alman tarihçi ve teolog Adolf von Harnack'ın (1851-1930), papalık gücüne atıfta bulunarak "Ağaç o kadar sağlam ve mak-satlı bir büyümeye sahipti ki, düzmece işler, cüretkâr gasplar vb. olmasaydı bile gelişiminin pek farklı olmayacağını söyleyebiliriz"¹⁰¹ ifadesi durumu çok doğru bir şekilde ortaya koymaktadır.

101 Christopher B. Coleman, Constantine the Great and Christianity. New York: The Columbia University Press, 1914, s. 182.

Bibliyografya

- Ahmet Umur Hacıfevzioglu, "Padovalı Marsilius'da İktidarın Dünyeviliği", *Kilikya Felsefe Dergisi*, 2017-3, s. 74-84.
- Alaeddin Şenel, *Siyasal Düşünceler Tarihi*, Teori Yayınları, Ankara 1986.
- Alev Alath (Der.), *Batıya Yön Veren Metinler*, Cilt II, Kapadokya Meslek Yüksekokulu Yayınları, İstanbul 2010.
- Alfred Hiatt, *The Making of Medieval Forgeries: False Documents of Fifteenth Century England*, University of Toronto Press, London 2004.
- Bekir Zakir Çoban, *Geçmişten Günümüze Papalık*, İnsan Yayınları, İstanbul 2009.
- Charles W. Brockwell, Jr., "The Historical Career of Bishop Reginald Pecock, D.D.: The Poore Scoleris Myrroure or a Case Study in Famous Obscurity", *The Harvard Theological Review*, Vol. 74, No. 2 (Apr., 1981), pp. 177-207.
- Christopher B. Coleman, *The Treatise of Lorenzo Valla on the Donation of Constantine, Texts and the Translation into English*, Yale University Press, New Haven 1922.
- Christopher B. Coleman, *Constantine the Great and Christianity*. New York: The Columbia University Press, 1914.
- Courtney E. Bowers, "Pepin, Power and the Papacy: The True First Holy Roman Emperor", *The Histories*, 2019, Vol. 4, Iss. 2, Article 3, pp. 13-20. https://digitalcommons.lasalle.edu/the_histories/vol4/iss2/3 (01.06.2023)
- Dabney G. Park, "Dante and the Donation of Constantine", *Dante Studies*, with the Annual Report of the Dante Society, The Johns Hopkins University Press 2012, No. 130 (2012), pp. 67-161.
- Dante Alighieri, *De Monarchia*, Ed. Aurelia Henry, Houghton, Mifflin and Company, Boston and New York 1904.
- Dante Alighieri, *İlahi Komedya*, çev. Rekin Teksoy, Oğlak Yayınları, İstanbul 1998.
- Detlev Jasper ve Horst Fuhrmann, *Papal Letters in the Early Middle Ages*, The Catholic University of America Press, Washington 1984.
- Everett H. Emerson, "Reginald Pecock: Christian Rationalist", *Speculum*, Vol. 31, No. 2 (Apr., 1956), The University of Chicago Press, s. 235-242.
- Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, Çev. Fikret Işıltan, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1995.
- Gerald Messadieu, *4000 Yıllık Tarihi Aldatmacalar*, Fransızcadan Çeviren Sonat Ece Kaya, Pegasus Yayınları, İstanbul 2013.
- Giovanni Batista Niccolini, *Arnold of Brescia, a Tragedy*, tr. by T. Garrow, London 1846.

- Henry Bettenson (Ed.), *The Documents of the Christian Church*, Oxford University Press, Oxford 1993.
- Imre Boba “La Donatio Constantini e L’oratio del Valla a Confronto”, *Angelicum: Periodicum Trimestre Pontificiae Studiorum Universitatis a Sancto Thoma Aquinate in Urbe.* 67.2 (1990), p. 215-239., İng. terc. Eugene Webb, “The Donatio Constantini and Valla’s Oratio Confronted”, pp.1-17.
- Jeremy Black, *Kısa İtalya Tarihi*, çev. Ekin Duru, Say Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2020.
- Johann Peter Kirsch, “Donation of Constantine.” *The Catholic Encyclopedia*, Vol. 5, Robert Appleton Company, New York 1909. <http://www.newadvent.org/cathen/05118a.htm> (27.09.2021)
- Laurentius Valla, *Donatio Constantini*, Basel 1520.
- Lorenzo Valla, *De Falso Credita Et Ementita Constantini Donatione* (Mgh - Quellen Zur Geistesgeschichte Des Mittelalters) (Latin Edition), Ed. Wolfram Setz, Monumenta Germaniae Historica, Harrassowitz, Weimar 1976.
- Lorenzo Valla, *De Falso Credita et Ementita Constantini Donatione, Corpus Iuris Canonici*, Editör A. Friedberg, Leipzig 1879, Dis. XCVI, c.13 ve c.14.; Fransızca çevirisi *La Donation de Constantin: Sur la donation de Constantin, à lui faussement attribuee et mensongère.* Traduit par (Çeviren ve Yorumlayan) Jean-Baptiste Giard, Introduction de (Önsöz) Carlo Ginzburg, Les Belles Lettres, Paris 1993, 2012.
- Marcella Raiola, “Roma Kilisesi ve Papaların Dünyevi Gücü”, *Ortaçağ: Barbarlar, Hristiyanlar, Müslümanlar*, Ed. Umberto Eco, Alfa Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2014., s.151-156.
- Mine G. Kırıkkanat, *Bir Hristiyan Masalı, Tarih’in En Büyük Sahtekârlığı*, Kırmızı Kedi Yayınevi, 8. Basım, İstanbul 2014.
- Mürsel Özalp, *Papanın Yanılmazlığı Doktrini*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri (Dinler Tarihi) Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara 2015.
- Nicolas of Cusa, *De Concordantia Catholica*, Ed. Gerhard Kallen, A. Berger, 4 cilt, Hamburg 1959-1968.
- Norman F. Cantor, (Ed.) *The Medieval World.*, Second edition, London 1968.
- Norman Davies, *Avrupa Tarihi*, İmge Kitabevi, Ankara 2006.
- Olga Zorzi Pugliese, (2014). The Power of the Text in Humanist Culture: Valla and the Donation of Constantine. *Scripta Mediterranea*, 1992, Vol.13. s.157-168. <https://scripta.journals.yorku.ca/index.php/scripta/article/view/38997>
- Özlem Genç, *Birleşik Avrupa’nın Mimarı Şarlman ve Karolenj Rönesansı*, Lotus Yayınevi, Ankara 2013.

- Reginald Peacock, *The Repressor of Over Much Blaming of the Clergy*, Ed. C. Babington, 2 vols, London 1860.
- Paul Vincent Spade (Ed), *The Cambridge Companion To Ockham*, Cambridge University Press, Cambridge 1999.
- Timothy E. Gregory, *Bizans Tarihi*, Çev. Esra Ermert, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2008.
- Umberto Benigni, "Lorenzo Valla", *The Catholic Encyclopedia*, New York: Robert Appleton Company 1912, Retrieved from New Advent <http://www.newadvent.org/cathen/15257a.htm> (06.06.2022)
- V. H. H. Green, *Bishop Reginald Pecock: A Study In Ecclesiastical History And Thought*, Cambridge University Press, New York 2014.
- Walter Ullmann, *A Short History of the Papacy in the Middle Ages*, London 1972.
- Yaşar Salihpaşaoğlu, *Din ve Devlet Arasındaki İktidar Mücadelesi: Avrupa Örneği*, Adalet Yayınevi, 4.Baskı, Ankara 2018.

İnternet Kaynakları

- <http://mateo.uni-mannheim.de/itali/valla2/jpg/s003b.html> (26.09.2021)
- <http://www.newadvent.org/cathen/05118a.htm> (27.09.2021)
- <https://scripta.journals.yorku.ca/index.php/scripta/article/view/38997> (27.09.2021)
- <http://www.newadvent.org/cathen/15257a.htm> (06.06.2022)
- <https://www.yumpu.com/en/document/read/21698932/lorenzo-valla-discourse-on-the-forgery-of-the-alleged-donation-of> (15.09.2021)